

V Ljubljani, v decembru 1916.

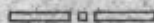
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVII.

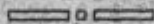
Štev. 6.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.

Vsebina:

1. Cesar Franc Jožef I. †	217
2. Novi cesar Karel I.	218
3. Dr. J. Š.: Engelbert Gangl. (K njegovi literarni 25letnici)	219
4. I. Gradnik: Popotopna ljudska vzgoja. (Konec)	221
5. Pavel Flerč: O bodoči vzgoji. (Konec)	223
6. Dr. Ivan Lah: Pater Hipolit in njegov „Orbis pietus“, (Dalje)	238
7. Iz šolskega dela: Induktivno izvajanje pri računanju krožnega obsega. — Matematično zemljepisje v ljudski šoli.	240
8. Slovstvo: Književne novosti. — Časopisni vpogled.	247
9. Razgled: Franc Levec in Franc Hubad †. — Šolstvo. — To in ono. — Za leto 1917.	250

Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Knjigarna utmetnine in muzikalije

≡ GORIČAR & LESKOVŠEK, CELJE ≡

Glavna trgovina: Graška cesta št. 7. — Podružnice: v Celju, Rotovška
ulica št. 2. in v Gaberju pri Celju.

Tovarniška zaloga vsakovrstnega papirja, pisalnih in risalnih potrebščin na debelo in drobno. Lastna zaloga ljudskošolskih zvezkov, risank in risalnih skladov. Lastna zaloga vseh tiskovila za občinske in župnijske urade, odvetnike, notarje, šolska vodstva, krajne šolske svete, okrajne zastope, užitniške zakupe, obrtne zadruge, hranilnice, posojilnice, obrtnike, trgovce in privatnike. — Prodaja knjig c. kr. zaloge šolskih knjig na Dunaju in igralnih kart. Preskrbujeva tudi vse učne pripomočke ter oprave za šole po originalnih cenah, ker sva v zvezi z znanimi založniki kakor Pichler-jevo vdovo, Janski itd., ravnotako tudi nastenske zemljevide vseh založnikov.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

F. Z. Z. O. Z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 4 1/2% za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadrugnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi sporazumno med prosilcem in načelstvom.

==== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. ====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju.

::: Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja. :::

Zahtevajte po knjigarnah in prodajalnah časopisov, cene popularno - vesele

Malé Humory.

Cesar Franc Jožef I. †

Dunaj, 21. novembra 1916. Njegovo Veličanstvo cesar Franc Jožef I. je dne 21. t. m. ob 9. uri zvečer v gradu Schönbrun mirno v Gospodu zaspal.

Tako se glasi prežalostna vest, ki jo je objavila uradna „Wiener Zeitung“ v posebni izdaji.

Uresničilo se je torej, kar smo v bojazni z nemirno dušo pričakovali: Naš preljubi, dobri cesar, ki so se Ga oklepala Njegova ljudstva z ljubeznijo in zvesto udanostjo ter gledala Nanj z iskrenim občudovanjem, kakor gledajo hvaležni otroci svojega očeta, se je preselil od nas k slavnim Svojim pradedom.

V vrsti žalujočih po preljubem vladarju stoji v prvi vrsti tudi učiteljstvo ter zre za Njim, odišlim, ki mu je ustvaril današnjo šolo in z njo položil temelj za srečnejšo dobo Svojim narodom.

Z osnovnim šolskim zakonom je povzdignil učiteljski stan na ono dostojno stopnjo med državljani, ki jo zavzema danes; z Njegovo voljo so se odprli viri za učiteljevo izobrazbo, da pospeši in povzdigne z njo srečo Svojih podanikov, kar mu je bil vselej najvišji zakon za delovanje v življenju, polnem izvrševanja očetovskih čustev do Svojih ljudstev, polnem pravicoljubnosti in naklonjenosti.

Kot velikega dobrotnika našega naroda je zaklenilo slovensko učiteljstvo v svoje srce Njega, ki je pred vsemi vedno združen z njegovo zgodovino in z zgodovino njegovega razvoja ter z globoko hvaležnostjo in z udano pieteto govori svoj:

Slava Njegovemu spominu!

V MARIBORU, 24. novembra 1916.

Novi naš cesar Karel I.

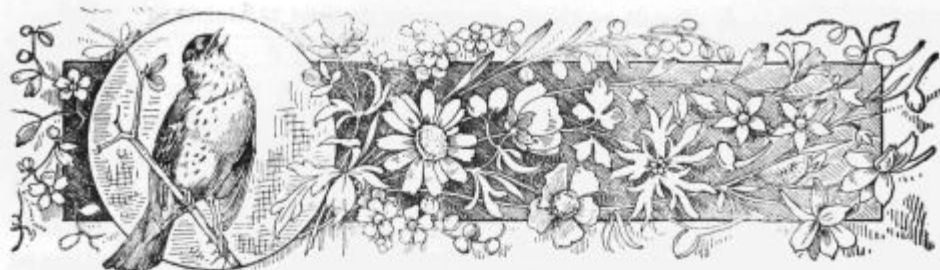
Dne 21. novembra 1916. je zasedel staroslavni habsburški prestol cesar **Karel**, rojen 17. avgusta 1887. v Persenbengu, s cesarico **Cito**, rojeno dne 9. maja 1892.

Cesar Karel je izdal isti dan, ko je prevzel dedščino svojega blagopokojnega praujca, oklic „Mojim narodom“, iz katerega ponavljamo na tem mestu :

„Mojim narodom hočem biti pravičen in ljubeznipolni knez. Visoko bom čislal njihove ustavne svoboščine in druge pravice in skrbno čuval enakost pred pravico. Moje neprestano prizadevanje bo, pospeševati nravni in duševni blagor Mojih narodov, ščititi svobodo in red v Mojih državah in zagotoviti vsem pridobitvenim slojem družbe sadove poštenega dela.

Kot najdražjo zapuščino svojih prednikov prevzemam udanost in iskreno zaupanje, ki vežeta ljudstvo in krono. Ta zapustitev naj Mi da moč, da izpolnim dolžnosti Svojega visokega in težkega vladarskega poklica“.

ENGELBERT GANGL.

K NJEGOVI LITERARNI 25 LETNICI.

(Očrtal dr. J. Š.)

Petindvajsetletnica v zvišeni službi za narodovo prosveto vzbuja čustva odkrite hvaležnosti v srcu vseh, ki so deležni uspehov tega idealnega dela. In Engelbert Gangl se pri tej priliki lahko z radostjo ozira na bogato žetev svojega truda, posvečenega predvsem slovenski mladini, stanovski organizaciji in našemu leposlovju.

Prvim Ganglovim pesnitvam je kumoval Jos. Cimperman, „bogati siromak“, ki nam je vzgajal pesniške talente izza polpretekle dobe. Hvaležni učenec je postavil svojemu blagemu učitelju v literarni črtici „Pozabljen pesnik“ *) dostojen spomenik. Leta 1891 je v novemberški številki Ljubljanskega Zvona stopil Gangl, tedaj četrtoletnik ljubljanskega učiteljišča, prvič pred slovensko publiko. V naslednjih letih so se množili pesniški prispevki „Rastislava“, obzorje se mu širi, oblika postaja dovršenejša. Elegančno zbirko „Iz luči in teme“ (1897) je kritika simpatično pozdravila. F. S. Finžgar jo je v „Dom in svetu“ priporočil „z lahkim srcem slovenskemu občinstvu“, pesniku pa je zaklical „Vztrajno naprej!“

Poleg »Zvona« je pridno zalagal tudi »Dom in svet«, dokler mu je bil urednik dr. Fr. Lampè. V njem je pod zaglavjem »Na Gorenjskem« zdržil 23 lirskih pesmi (1896), iz katerih žari ljubezen do prirode. Temu ciklu so sledile »Arabeske«, 22 pesmi različnih motivov (1897, 1898), črtica »Moj prijatelj« in življenjepis slov. glasbenika Ant. Nedvèda (1898). Njegove pesmi je tudi rada objavljala bivša »Slovenka«. — Kar mu je

* Sedmo izvestje mestne višje realke v Idriji, 1908, str. 30–45.

naklonila Muza v zrelejši, moški dobi, to se zrcali iz njegove obsežne zbirke »Moje obzorje« (1914); njega žarišče tvorijo globoko zasnovane, obširne sonate. Odlični kritik A. Debeljak pravi o tej knjigi: »Kot posrečene smatram vse one pesnitve, kjer poet opeva trud in trpljenje delavskih slojev. Z neobuzdano silo bruhajo te drastične družabne obtožnice: brez medlih in plehkil podob so ti izlivi bujne in burne domišljije izmed takih, ki so zmožni dovezetnega čitalca obsesti, zalezovati, preganjati...« (Lj. Zvon, 1914, 384).

Prezreti ne smemo Ganglovih zaslug za našo d r a m a t s k o književnost. V sezonah 1898—1900 je pisal za »Slovenski Narod« poročila o slovenskih gledaliških predstavah ter o koncertih »Glasbene Matice«. V tistih letih je tudi priobčil več člankov o slov. gledališču v »Eдинosti«. Dramatičnemu društvu je poslovenil več dram, med njimi Egmonta, in oper (Prenočišče v Granadi, Afričanka, Puščavnikov zvonček). Dne 14. in 15. novembra 1896 so pri koncertu »Glasb. Matice« predstavljali njegove »Materine sanje«, dramatsko sliko v enajstih prizorih, ki jo je napisal za šolsko družbo sv. Cirila in Metoda. V arhivu Dramatičnega društva leži zakopana Ganglova dramatizacija »Krsta pri Savici«, ki so jo uprizorili na ljubljanskem odru ob stoletnici Prešernovega rojstva. Dramatski cikel »Dolina solz« je s trodejanko »Katko Poljakovo« in s »Sinom« vred preveden na češčino in hrvaščino ter čaka uprizoritve v Pragi in Zagrebu. Pri nas so »Sina« že neštetokrat igrali, s »Sadom greha« pa so se upali nastopiti doslej le še ameriški Slovenci v Čikagi.

Z Ganglovim imenom je najtesneje združena naša m l a d i n s k a književnost v zadnjih dveh desetletjih. Leta 1896 je poklonil slovenski mladini »Pisanice«, bil je urednik (1901—1906) zopet oživljene Gabrščekove »Knjižnice za mladino«, dokler ni prenehala z 31. zvezkom. Nato je ustanovil mladinsko knjižnico, ki jo izdaja »Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta« ter je v njej izdal tri zvezke svojih zbranih spisov za mladino; pred kratkim je izročil temu društvu v rokopisu gradiva za tri nove zvezke. — Na prošnjo Društva slovenskih književnikov in časnikarjev je napisal ob odkritju Prešernovega spomenika v Ljubljani knjižico »Slava Prešernu!« (1905), ki je doživela v enem letu dve izdaji. V njej je razgrnil naši mladini in širšemu občinstvu sliko življenja in delovanja pesnika Prešerna, ki je primerna razumevanju zlasti mladih bralcev in ki jim naj ustvari »podlago nadaljnemu proučevanju slovenske književne zgodovine«. — Izbral in uredil je pesmi Drag. Jesenka - T. Doksova (1904). Leta 1900 je začela izdajati »Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev« Z v o n č e k, mladinski list s podobami, ki ga ureja Gangl že 17 let! Spretnejšemu uredniku bi bila težko izročena njegova usoda. Kdor pozna slične mladinske revije tujih, bogatejših narodov, ta ve ceniti in spoštovati naš Zvonček. V zgodovini naše mla-

dinske književnosti mu ostane zagotovljeno častno mesto. — Za ljudske šole je sestavil »Drugo berilo« in »Tretje berilo s slovnico«, ki sta že 16 let v rabi po vsem slovenskem ozemlju. Mnogo Ganglovih člankov idejne vsebine je tudi v »Vestniku Idrijske sokolske župe«, v »Sokolskem vestniku« in v »Slovenskem Sokolu«; njegove članke strokovne vsebine je prinašal tudi »Popotnik«.

Gangl si je znal pridobiti ugledno mesto med slovenskimi pripovedniki. Razen krajših spisov leposlovnega značaja je napisal za Mohorjevo družbo dve obsežni povesti: »Veliki trgovec« in »Trije rodovi«. Med Belokranjce, svoje rojake, mu duša rada pohiti; posebno draga mu je »Metlika stara s tihimi domovi«, kjer je preživel svoja mlada leta. In tem svojim »prijateljem mladosti, tovarišem veselja, bratom dela in naporov« je posvetil svoje »Bele rojake«, brezdvomno njegovo najboljšo leposlovno delo, ki izide v češkem prevodu kot listek v »Českem Slovč«.

Gangl je tudi najzaslužnejši organizator slovenskega naprednega učiteljstva. Ko se je vrnil z Dunaja, kjer je bil v letih 1900—1902 popolnjeval svoje študije na pedagogijo in hkrati tudi poslušal predavanja na vseučilišču, je prevzel leta 1903 za g. Jak. Dimnikom prenovljenemu »Učiteljskemu Tovarišu« uredništvo, ki ga vrši torej že 14 let. Koliko zatega časa in duševnih sil je zakopanih v teh letnikih, slutiti le oni, ki je imel kedaj opraviti s takimi malo hvaležnimi posli... Kot odličen govornik je na številnih glavnih skupščinah »Zaveze« ter kot poslanec v deželnem zboru odločno zastopal interese svojega stanu, ščitil njega ugled, se boril za ugodno rešitev gromnega vprašanja učiteljstva... Za te njegove zasluge ga je imenovalo »Slovensko deželno učiteljsko društvo« za svojega častnega člana.

Naj ga spremlja ista »volja neubita« tudi v srečnejši bodočnosti!

I. GRADNIK.

POPOTOPNA LJUDSKA VZGOJA.

(Konec.)

Dosedaj je večina naše mladine ostavljala ljudsko šolo s tistim pričanjem, da je njena vzgoja v glavnem končana in da so ji odprte bele ceste v življenje, ki ne zahteva učenja v pravem smislu besede. Takšno je tudi splošno mišljenje ljudstva, dasi tli pod njem nezaveden čut, da temu ni popolnoma tako.

Vzgoja pa ne pozna starosti nedoločljivih mej; po ljudski šoli bi se morala vzgoja šele začeti in to iz nastopnih tehtnih vzrokov. Telesni in duševni razvoj mladine prispe v tej dobi na novo, velevažno stopnjo. Otroško, naivno mišljenje in naziranje se umakne resnejšemu ter teme-

ljitemu, čeravno ne brez bojov in kolebanja. V »letih nerodnih«¹ prihaja duh dovzeten za višje cilje, posebno v praktičnem smislu, in čemur se je mladina poprej priučila predvsem z vztrajnim vežbanjem, to postaja zdaj njena duševna lastnina po vsestranskem razumevanju. Nadalje se mladina vedno bolj oprošča tistih spen, ki so oklepala njena otroška leta, in stopa zmerom smelejših korakov v svobodno življenje. Na tej poti jo srečavajo dan na dan izkušnje in dokazovati ji je, iz kakšne tvarine so njene »plošče«² z moralnimi zakoni. In v ognju izkušnjav se marsikateri raztopi.

Naloga vzgojiteljeva je, da mladine ne zapusti v teh odločilnih trenutkih, temveč da jo utrjuje in podpira, ako ji je pridobljene nauke predstavljati v dejanje. Naj se odloči mladina za ta ali oni poklic, vendar ostane moralna stran njene osebnosti enotna poleg vse nujne specializacije v strogo duševnem oziru. In moralni vzgoji — vzgoji značaja — moramo steprav v tej dobi posvečati vso svojo pozornost in silo. V njej leži težišče našega vzgojnega dela sploh, kajti to je nepobitna resnica, da izgreda lep del mladine pravo pot ravno po izstopu iz ljudske šole.

Vzgoja šoli odrasle mladine je torej nujna potreba — v tem so vsi ljudski vzgojitelji edini. Ali druga stvar je: kako in kje? Zaradi tega vprašanja, ki je odločilne važnosti, se je dosedaj upoštevala stvar sama v splošnem premalo. Vzrok tiči v tem, da nedostaje gnotnih sredstev, ki bi sigurno presegale proračun vsega ljudskega šolstva. Vendar pa ne smemo vsled teh razmer zanikavati potrebo samo; dolžnost skupnosti, države je, da pribavi kakor za druge manj važne priprave tako tudi za to panogo ljudske vzgoje potrebna sredstva v zadostni meri, kar bi bil kulturni čin neizmerne pomembnosti. Po vojni se bo morala odločiti, ali prepusti vzgojo najmlajših državljanov slučaju ali jo prevzame v svojo oblast in tudi oskrbo.

Bistvo mladeniške dobe je, da stopa resno delo vedno bolj v ospredje in izpolnjuje zmerom več časa. Nemogoče je torej, da bi vzgoji, ozir. vzgojnemu pouku odločiti toliko tedenskih ur ko v ljudski šoli. Ustroj vzgojnih naprav za šoli odrastlo mladino se bo razlikoval od ljudskega šolstva v tem, da bo vzgojni pouk dopolnilo vsakdanjega dela samega. Iz tega sledi, da ga moramo špecializirati z ozirom na izvoljeni poklic učencev. V slošnem se bomo držali že uvedenih nadaljevalnih šol, ozir. tečajev ter jih izpopolnjevali tako, da zajamemo v svoje vzgojno delovanje čim večji krog ljudstva. To je eden uspehovih predpogojev. Sam pa zahteva obveznost; brez nje ni mogoče izhajati, ker odvrtačajo neugodne gospodarske razmere mladino vedno bolj od šole in jo gonijo prerano na pridobitno delo. Z raznimi obrtnimi, trgovskimi, osobito pa

s kmetijskimi nadaljevalnimi šolami prisilimo ljudstvo in zabranjemo, da zahteva težko delo zmerom mlajših in nežnejših žrtev. Potrebna bo v tem oziru sila, kajti ljudstvo ceni le trenutni dobiček in ne pomišlja na tistega, ki se mu nudi podesetorjen po nekolikih letih. Drugi pogoj uspeha je ta, da vzgajamo v teh šolah bolje in lažje ko v ljudski šoli s praktičnim delom v pravem pomenu že zaradi špecializiranja in ker vpliva to naj-silneje na razvoj značaja. Manj važnosti bomo polagali na strogo naučne svrhe, ki nam bodo le sredstvo, dasi moramo posredovati zaokroženo naučno celoto. Istotako se poslužujmo telesne vzgoje, da nudimo mladinski naravi protiutež zoper prehitro dozorevanje v duševnem oziru z zabavo, ki jo vsestransko krepi ter pomnožuje njeno npravstveno vrednost. Ne kaže pa, mladino braniti izkušnjav, ki jih moramo uporabljati, da utrjujemo njen značaj. V to svrho ji bo treba s primerno diskret-nostjo odkriti med drugimi tudi spolne tajnosti; prevdarjena metoda in vzgoja jih bosta znali obrniti v npravstven dobiček svojih gojencev. In v mnogo obširnejši meri ko v ljudski šoli nam bo zalagati dozorevajoči rod s preprostim, toda umetniškim čtivom in ga na ta način pripravljati do tega, da mu postane dobra knjiga tovarišica za vse življenje. —

Obrnimo pa se tudi do vzgojnega sredstva, ki je v tej obliki še novo in leži nekaterim vodilnim krogom dandanes posebno na srcu: to je tako-zvana vojaška priprava mladine. Z njo hočejo na eni strani državo obva-rovati bodočih sovražnih napadov, na drugi strani pa podariti mladini nekoliko kreposti za vse življenje. Saj je to menda smisel takozvane »Ertüchtigung unserer Jugend«. Zanimivo je, da se s tem vojaški krogi ne strinjajo popolnoma, celo na Nemškem ne, kjer je po mnenju naših sovražnikov »militarizem« doma. Cela kopa brošur se je pojavila do zdaj o tem perečem vprašanju. Pri vseh pa je opazati isto: vse govore le o pripravi in ne o vzgoji, ker je ta kratkomalo izključena. In v tem je že velika hiba vsega podjetja. »Priprava« znači nekaj nepopolnega, neza-okroženega, česar bi mladini ne smeli podavati z ozirom na dejstvo, da je za njo najboljše, najpopolnejše komaj dobro dovolj.

Že pred vojno so se razni faktorji ogrevali za vojaško pripravo mladine in iz tega so se izcimila razna zavetišča z uniformiranimi gojenci, vojaško ali psevdovojaško uredbo in blestečim viškom; parado. Da je misel med vojno pridobila na veljavi in tleh, ni nikakor čudno. Ovzdušje ji je ugodno in številni so njeni privrženci. Nekatere vodi nagib, toda večina jih je takih, ki se hitro vnamejo za vsako »aktualno« misel in jo izkušajo udejstvovati z vsemi silami svojega sangvinističnega tem-peramenta. Kakor so se včeraj ogrevali za umetniško vzgojo, tako pod-pirajo danes vojaško pripravo mladine in jutri se morda posvetijo mirovni propagandi. Ti ljudje pokvarijo v vsaki misli to, kar je še dobrega. Njim — hurápedagogom — bi dejal z Ruskinom: Prva zbujena misel ni naj-

boljša misel. Le to, kar preizkusimo in pretehtamo, je vredno vseh naših sil. Le kar je v vsaki misli stalnega, ima tudi za vzgojno delo svojo neminljivo vrednost.

Vsako vzgojno delo pa mora v gojencu pomnoževati osebito njegove moralne sile. Tega vojaška priprava mladine ne more doseči, ker ji nedostaja predvsem časa. Vsled tega se mora omejevati na zunanost, na par obratov, a njena najvažnejša posledica je domišljavost in neutemeljena bahavost. Pa k temu se še povrnemo.

Poiščimo predvsem globlje vzroke tega zanimivega gibanja. Z njimi odkrijemo obenem temeljito hibo. — Darwin je obogatil besedni zaklad modernega človeka s krilatim slovom: Življenje je boj! Boj ali vojna. Po vrsti sklepov pridemo do zaključka, da je vojna neizogiben, celo vsakdanji pojav tudi v človeškem, v družabnem življenju. Vojna je torej človeštvu potrebna kakor dež rastlini. To je zapeljiva argumentacija, ki ji povrh nudi narava nebroj primerov.

Pogrešek tiči v tem, da ne pomislimo, da se vrši boj v prirodi izključno za animalne dobrine, da pa pozna človeštvu še druge zaklade, ki so vredni vseh njegovih sil. In ti zakladi so duševni, нравstveni, so bistvo vsega, kar nazivamo kulturo.

Človeštvo čuti to v globino svoje duše. Zakaj vendar povdarjata dandanes obe stranki, da se bojujeta za užaljeno, oskrunjeno kulturo? — Ker se hočeta obe moralno opravičiti ter svoji vojni nadeti plašč kulturnega, torej nadvrstnega boja.

Boj v naravi res uničuje, toda v prvi vrsti vstvarja in rodi in zida nanovo. A človek, posnemajoč prirodo, kvari kakor sleherni njen vzgled tudi tega. Naša vojna predvsem pogublja; kar vstvarja, nima trajnosti. Popravljal in gradil bo edino blagodejni mir. Kdor pripravlja mladino izključno na vojno in njeno krvavo opravilo, je mnenja, da je vojna trajno stanje v človeški družbi in ne samo izjema. On ne zasluži naziva: vzgojitelj, ampak skoro: šarlatan.

Že temeljna misel tega gibanja je potemtakem pogrešena, kar je posledica brezmišelnega generaliziranja besede »vojna«. A še več nasprotstev nahajamo v stvari. Dosedanji njeni uspehi še nam niso do cela znani; toda kolikor jih poznamo, smemo trditi, da so barvani, vsaj deloma neresnični. Redka poročila in še bolj pogosti pozivi v časnikih nam pričajo, da se niso izpolnila pričakovanja, kakor ne glede na število udeležencev, tako tudi ne z ozirom na vztrajanje pod razmeroma strogim vojaškim poveljstvom. Najbolj čudno pa je, da so se vojaški pripravi odtegovali najčešče tisti letniki mladeničev, ki jim je bilo kmalu odriniti v resno vojaško službo. Ker se ni obnesla prostovoljnost, naj se uvede obveznost vojaške priprave. Toda niti o starosti začetnikov

si še nikdo ni na jasnem. Medtem ko vabijo ponekod le šoli odraslo in zrelejšo mladino, čitam v nekem graškem listu, naj se prijavijo i 12-etni učenci ljudskih in meščanskih šol, če so telesno dovolj razviti. Obveznost pa zahteva sistem, organizacijo, ki je premišljena in tudi določena v svojih najmanjših delih. Sistem se sicer zgradi, toda prave težave se začnejo tedaj, ako ga hočemo enotno uvesti. »V mestih je to nemogoče, soditi pa moramo po tem, kako se naj uvede in izvršuje v tisočih kmetijskih občinah države,«¹⁾ kjer so gospodarske razmere povsem drugačne.

V prvi vrsti nedostaje vojaških učiteljev ali pravzprav vzgojiteljev. Nadomestiti bi jih morali z ljudmi brez temeljite strokovne izobrazbe in predvsem brez smisla za vzgojni cilj svoje naloge, torej z dosluženi orožniki in starimi podčastniki. In v čemer bi takšni učitelji mladino vežbali, to bi ne bila zgolj priprava, temveč strogi vojaški »Drill!«; prvi smoter bi jim bilo eksaktno ekserciranje, morda bi se celo posvetili resnim vajam z orožjem in streljanjem in končno tudi napadom s fingiranimi mrtveci in zmagovalci. Po slednjih panogah vojaškega dela bi morali seči, ker bi izključno ekserciranje ne nudilo dovolj menjave in raznoličnosti in bi se zatorej vtopilo začetno zanimanje in navdušenje. In lahko trdimo, da bi ga voditelji ne znali ohranjovati in zbujati z raznimi bojnimi igrami, ker jih niso zmožni. Zadovoljevali bi se z vnanostjo in obliko; nikdar bi ne težili za vsebino in duhom. Saj nam prinašajo ilustrovani listi slike takšnih vežbalnih skupin s puškami in blaženo se smehljajočim voditeljem v ozadju. Temu se zdaj ne smemo čuditi, kajti cilji stvari še niso določeni in njena sredstva niso orisana; vsled tega zaide pretežna večina v topo šablono, v strogo vojaško vežbanje, ki pa ni primerno in dosegljivo, ker ni mogoče uporabljati one sile do skrajne mere, ki oklepa misli in hotenje posmeznikov v eni krepki, smotreni volji — discipline. Ako bi jo hoteli uveljaviti, bi se kmalu razpršila vežbalna skupina. Sploh ne more mladina razumeti brezpogojne poslušnosti in podrejenosti, ker še ne more pojmovati smotra: obrambo države.

Iz tega sledi, da mora vojaška priprava mladine nositi v pretežni meri značaj igre — torej posredne vaje. Igra pa ni priprava na delo, igra je zabava po delu. Toda ako se je hočemo posluževati, da vzgojimo z njo v mladini vojaški duh, smisel za vojaški red in predvsem za obrambo države, dosežemo ravno nasprotno, namreč: da smatra vse za lahkotno igro, domišljujoč si, da zna in razume vse in sme soditi o vsem, česar se še prvzaprav mora učiti. Dvema gospodoma ne more služiti nihče. In učenec ne more biti obenem vojak, ker je vojak v pravem pomenu besede dozorel človek, mož. Nihče nima poleg napol otroških misli in

¹⁾ Kunstwart 1915, sept. zvezek, str. 147 v članku H. Stützenburga „Militärische Jugendzerziehung?“ Op. pis.

čustev že določenih in dozorelih moških — torej dve duši, katerih druga mora komaj dozoreti iz prve. In to polovičarstvo, ta neenotnost mladeniške osebnosti — to je najhujše zlo, ki ga nam hoče podariti vojaška priprava mladine, in hkratu največja nevarnost v нравstvenem oziru, ker hoče razvoj značaja naravnost izsiliti in presiliti.

Kar mora ostati pozitivnega od vsega današnjega gibanja, to je tisto jedro, ki so ga uživali že stari Grki in vsled tega dosegali v številnih posameznikih harmonično dospelost telesa in duha. Vojna nam dokazuje, da ne odločujejo v njej izključno telesne sile, temveč predvsem moralne vrednote. V bodočih nadaljevalnih šolah bo telovadba v najširšem pomenu pospeševala rast in razvoj teh vrednot, bodisi potem pod imenom ptičev-selilcev, sledosledcev itd., katerim vsem pa pripoznavam življenjsko nujnost le v tem razmerju, v kolikor stremi za najvišjim ciljem vzgoje s^ololi: za vsestransko, osobito moralno okrepitvijo naše mladine.

Vojaško pripravo mladine kot vzgojno sredstvo moramo odklanjati. Poznam pa drugo, bolj enostavno sredstvo za isti smoter. To je delo, ki vsestransko krepi in ne pusti človeškim silam slabeti in upadati. V tem smislu je najbojjša priprava na obrambo države ljudska delovna šola s svojimi nastavki in še v bodoče bode zmagovala v pravičnem boju tista država, ki se bo lahko ponašala z najboljšimi ljudskimi šolniki. —

Četudi zavzemam svoje stališče napram vojaški pripravi mladine, vendar ne izključujem vojaščine kot vzgojno sredstvo. Seveda bi se moral ustroj vojaškega vežbanja in delovanja temeljito izpremeniti, ako hočemo, da zavzame nekoč odlično mesto v izobrazbi ljudstva. Po vojni ne bo vojaščina odpravljena, o tem smo uverjeni. Ali se bo razširila ali omejila, — slednje je manj verjetno — nima za našo stvar pomena. Pač pa, v kakšno smer se bo razvijala z ozirom na ljudsko vzgojo.

Tudi vojaška leta bi morala služiti temu svetemu cilju vsake kulture. Ne izgubljam se v opisovanju dosedanjih razmer; rajši se udajam za hip utopijam, sivim teorijam, ki so včasih prekoristne. Opozarjam samo na eno dejstvo, ki jasno razsvetljuje dosedanje delovanje vojaščine v vzgojnem oziru: kar je storilo iz mladeniča vojaka, to se je imenovalo med kasarniškim ljudstvom »Abrichtung« in nikjer in nikdar ne »Erziehung« . . . Torej oblika — ne vsebina.

Vojaška leta — ako mislimo, da jih treba več ko eno — bi morala ljudsko vzgojo dovršiti in biti prava šola značajnosti. Opiliti bi morala mladeniču zadnje robove in ogle njegove duševne in predvsem moralne osebnosti in jo v vsakem oziru dopolniti. Seveda je treba v to svrhu docela drugih vzgojnih sredstev ko samo brezmiselnega »Drilla«, kletvic in slabega medsebojnega razumevanja. Predvsem se mora kasarna preustrojiti v šolo in ne, kakor nekateri hočejo, šola v kasarno. Tudi vzgoja

vzgojitljev se bo spremenila v tem smislu, da bo častnik sicer strog zapovednik, toda v prvi vrsti moder učitelj, vzgojitelj in voditelj na poti k prvi moštosti, ki je le značajnost. Zategadelj ne bo prevzemal svoje važne naloge kot mladenič, ki je še sam potreben vzgoje, temveč kot zrel mož z dovršeno osebnostjo, v kolikor se o takšni lahko govori. Dragoceni čas in narodovo premoženje, ki sta se dosedaj oba trutila vsak dan, se bosta uporabljala za kulturno delo med vojaki. V ta namen se bodo po vojašnicah ustanavljali razni nadaljevalni tečajji, ki bodo nudili vojakom po strogo vojaških vajah prekorigne ozire v svet, katerega bi morda drugače ne zagledali nikoli. Ti tečajji — snovi jim ne more nedostajati — bodo osobito povdarjali praktično smer in zbujali v gojencih zanimanje za svet, za život in njegove možnosti, kar nam jamči za njih poznejši samostojni razvoj. Zabavo, ceno in blagodejno, pa bodo vojaki nahajali v raznih strokovnih in leposlovnih knjižnicah, s katerimi se bo ponašala vsaka kasarna. Na ta način bi se iz vojaščine rázvilá s časom ljudska univerza, ki bi v primeru s sedanjo imela to prednost, da jo je ustvarila notranja potreba kulture.

To so le nejasni obrisi moje utopije, le okvir. Da bi nam bilo mogoče, ga izpolniti z osebo mladeniča-vojaka po volji božji, ne po uniformi in ne samo z bajonetom, temveč tudi z uma, posebno pa z značaja svitlim mečem!

In zdi se mi, da bi tedaj bilo vojni in vojaštvu v današnjem smislu konec. Storila bi to edino resnična kultura, ki je nima stoprav tisti, ki o njej največ kvasta.

*
*   *
*

Ljudska vzgoja bi ne bila popolna, ako bi se omejevala samo na vzgojo moža. I matere bodočega rodu treba vzgajati in sicer tako, da uporabljamo iz gornjih pravil tiste, ki veljajo v tej ali oni meri tudi za dekliško vzgojo. Pozabiti ne smemo, da je žena že od prirode dopolnitev moža, da pa treba njej kakor njemu značajnosti. To pravilo mora ostati, naj se potem ženino socialno stališče izpremeni v to ali ono smer, najsi postane »svobodnejša« ali ne. Sploh se mi zdi, da je bistvo ženske osvoboditve v tem, da si pridobi več resnične omike in notranje kulture, več pravih in zdravih nazorov o življenju in razmerju obeh spolov, več smisla za vse, kar je trajno, več zvestobe in stalnosti v nazorih — več osebne duše.

*
*   *
*

Morda je ta poizkusni obris popotopne ljudske vzgoje v marsičem sanja, utopija. Pa dandanes stopajo včerajšnje sanje v strahotno življenje! Če nam bo mogoče izvršiti le nekoliko vseh načrtov, nas sme to

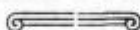
dejstvo navdajati z drznimi nadami. Toda ako še tega zdaj nismo zmožni, se bo jutri razbesnel nad nami še sedemkrat hujši vihar, ki bo kulturo in njene zaklade razpršil na vse vetrove. Saj vendar poznamo svetopisemsko povest o vragu, ki so ga hoteli iztirati, pa je poklical sedem Belcebubov na pomoč.

Toda ker gojimo še vedno nado v človečnost in moč resnične kulture, si upamo vreči cilje pred se in nad se.

In eden teh ciljev slove: Moralni zakoni morajo obveljati kakor v odnošajih posameznika do posameznika, tako tudi v razmerju med narodi in državami.

Dandanes pa še kraljuje Macchiavelli.

Popravek. V 4. številu, na 124. strani, 19. vrsta od zgoraj čitaj namesto: neizpremenljivega — izpremenljivega.

PAVEL FLERÈ.

O BODOČI VZGOJI.

(Konec.)

Kakor smo omenili že na drugem mestu, je izdalo graško društvo »Lehrerkademie« obsežno brošuro »Schulreform«, ki v njej priobčuje spomenico na c. kr. ministrstvo za bogočastje in uk, tičočo se preustrojitve šolstva. V svojem poročilu, kaj zahteva ta spomenica, se omejujemo le na ljudsko šolo, kot nam najbližjo in za nas najpotrebnjšo, in na to, kar je z njo v neposredni zvezi.

O telesni vzgoji v šoloobvezni dobi navaja:

1. Siedeči paragrafi drž. šol. zak. bi se lahko na naslednji način izpopolnili in razširili:

a) V § 1. drž. šol. zak. naj bi bila omenjena tudi telesna vzgoja; besedilo naj bi se potem glasil:

Ljudska šola ima nalogo, otroke npravstveno-versko vzgajati, njih duševno delovanje in telesne sile . . . . . in temej ustvariti za vzgojitev telesno, duševno in npravstveno vrlih ljudi . . . . .

b) K § 3. Telesne vaje morajo biti izjavljene kot obvezne za o b a spola. -- »Telovadba« naj služi pri tem za skupni pojem vseh telesnih vaj.

c) K § 10. V interesu zdravja mladine je, da se zniža najvišje število otrok od 80 na 50.

d) K § 21. Šolski obisk se ne sme začeti pred dovršenim 6. letom. Izjemni prejšnji vstop v šolo se pripusti lahko le z uradno-zdravniškim dovoljenjem (okrajni šolski svet).

e) K § 30. Telesnim vajam in telovadski izobrazbi učiteljev se mora posvečati večja pozornost.

2. a) V elementarnem razredu naj se ne nastavlja za strogo duševni pouk na dan več kakor dve šolski uri.

b) Po vsaki učni uri 10 minut odmora. Pri nadaljevanem, nepretrganem pouku po drugi učni uri 20 minut odmora.

c) Telesno delovanje bodi izdatno napram duševnemu naporu. Iznaša naj petino vsega učnega časa.

Pri vsaki šoli se mora napraviti prostrano telovadišče in igrišče.

3. V splošnem naj bo načeloma posvečeno dopoldne duševno-izobraževalnemu pouku, popoldne izključno predmetom telesno izobraževalnega pouka.

4. Z ozirom na zahteve telesnega razvoja naj bo določenih za duševno izobrazbo učencev na spodnji stopnji ne več kot 18, na srednji ne več kot 20, na višji stopnji ne več kot 24 ur na teden.

5. Pouk v telesnih vajah je umetnost in znanstvo obenem; zato ne zadostuje zanje vsak poljubni učitelj ali celo le pomožni učitelj. Kolikor mogoče naj se poveri ta predmet posebej za to zmožnemu učitelju (strog izpit).

6. Pod športom se razumeva lahko samo poseben način ustroja posameznih telesnih vaj, in sicer le iskanje, da se dosega in viša na posameznem torišču najvišje uspehe.

Za to vrsto športa naj ne bo v šoli nikake pravice.

Pri telesnih vajah bodi športni ustroj izključen.

Za pošolsko dobo:

1. V nadaljevalni šoli, ki se ljudskošolski dolžnosti neposredno prikloni, naj se zlasti ozira na telesno vzgojo. (Prim. § 10 drž. ljudskošolskega zakona.)

2. Zaradi smotra obrambne pripravljenosti za vojaško službo je urediti za šoliodraslo mladino od dovršenega 16. do dovršenege 20. leta, oziroma do vstopa v vojsko, če le mogoče v vsakem šolskem okolišju po en mladinskoobrambni oddelek. —

Ukrepi za povzdigo nraavstvene vzgoje v šoli; vodilni stavki:

1. Nraavstvena vzgoja je za povzdigo naroda za kolikor mogoče trajno ureditev države potreba. Zato nalaga državi neodvraajljivo dolžnost, da prispeva, če morajo biti, za to tudi večje žrtve od najzgodnejše dobe do dosežene polne zrelosti.

2. Dober verski pouk je za нравstveno povzdigo mladine morebiti najvažnejši vzvod, zlasti, če goji sočutje in pravo ljubezen do bližnjega.

3. Načelo, vsak pouk vplivaj vzgojno, naj privajajo vse učne osebe do popolnega razvoja.

4. Šolski vodja naj poizkuša razširjati v konferencah zlasti tudi izkustva, ki si jih je nabral na vzgojnem torišču, ter vplivati v govornih urah za starše blagohotno v interesu vzgoje.

5. Roditelji večeri imajo veliko vrednost in naj bi jih tudi oblastva podpirala in pospeševala.

6. Zahiteva po definitivno nastavljenih okrajnih šolskih nadzornikih je tudi v interesu trajnega vzgojnega vpliva šole.

7. Omeje naj se mnogi, ne redko brezvrednostni statistični izkazi in ostale mnoge pisarije, da so nadučitelji, ravnatelji in nadzorniki lahko bolj v službi vzgoje.

8. Mladinskim knjižnicam naj se posveča posebna pozornost ter deluje proti literarnemu šundu.

9. Zaradi večjega razvoja in razširjenja otroških vrtcev, šolarskih in vajeniških zvez, zavodov za slaboumne otroke, naj država, kjer se zdi potrebno, te zavode tudi materialno podpira in definitivno uredi.

10. Varstvo zapuščene mladine naj obravnava Avstrija slično Ogrski dolžnostno kot državno zadevo. (Ogrska je ustvarila tozadevno prosinca 1901. res zgleđno postavu.)

11. Naša zdajšnja disciplinarna sredstva so v mnogih slučajih docela nezadostna, s čemer se pospešuje predrznost, nepravilnost in v vseh večjih mestih naraščajoče potepanje in v nadaljnji posledici vlačugarstvo.

a) V posebnih slučajih, kjer gre za javno renitenco napram učiteljskim osebam in šolskim zapovedim, za golo hudobnost, premišljeno in namenoma kršenje nravnosti v razredu, torej za varstvo obdržavanja discipline v šoli kot vzgojevalnici, naj se dovoli šolskemu predstojniku, kakor je v Nemčiji skoro povsod navada, da celo postava, pravica telesne kazni v mejah domače kaznovalne pravice

b) Šolskim in policijskim oblastvom je dovoliti tudi ostrejša kazenska sredstva napram staršem mladinskih potepuhov in vlačugarjev.

c) Vlada naj podpira in pospešuje napravo rešilnih zavodov v večjih mestih in industrijskih krajih.

d) Dostavek k § 82.: »Vse ostale kazni, zlasti telesna kazen, so nedovoljene«, naj se opusti. (Prim.!* Op. por.)

12. Pred izdajo važnih odredob naj se povprašajo za svet izkušeni praktični šolniki.

13. Naprava varstvenih svetov, ki jo pričakujemo naredbenim potom, je v interesu mladine nujno potrebna in naj se čim preje izvrši.

Zadevo, navedena v § 84. šolskega in učnega reda, da naj šolske oblasti podpirajo učiteljstvo v vseh vzgojnih zadevah, naj vlada pospešuje s posebnim povdarkom.

Zlasti naj se ozira na smotreno skupno delovanje šolskih oblasti z varstvenimi sveti.

Nujno potrebno je, da se v resnici izvede mladinsko varstvo obravnajoči 4. glavni odstavek šolskega in učnega reda in to zadevajoč proizvedne odredbe, ki so še vzlic svojemu dolgemu obstanku več ali manj na papirju.

14. Zlasti naj se goji narodno petje. Poživlja namreč npravstvenost in tudi skupnost prebivalcev iste države.

15. Dosedaj neovirani obisk bioskopgledišč od strani mladine je zelo pokvaril njeno npravstveno vedenje. Tu ima vlada dolžnost, da ukrene kar najhitreje tozadevno odpoomč.

16. Telesno in zdravstveno skrb naj pospešujejo slično kakor na Ogrskem tozadevne knjige za višje razrede ljudske šole, ker je to često v interesu npravstvenosti. —

Spomenica obravnava tudi ukrepe za povzdigo npravstvene vzgoje izven šole in vzgojne zavode za zanemarjeno mladino, kar pa strogo vzeto ne spada v okvir našega poročila, in tega zato tudi ne navaajamo.

O pouku.

a) Učni smotri za ljudsko šolo v našem poročilu lahko odpadejo, ker se nanašajo dopolnajoče le na učne načrte za splošne ljudske šole na Štajerskem (ki pa so izšli dozda izdelani le za ljudske šole z nemškim učnim jezikom), in torej ne morejo zanimati širše slovenske učiteljske javnosti.

b) Razdelitev učnih ur za ljudske šole.

1. Pomnožitve računskih ur, zlasti v drugem šolskem letu in v najvišjih šolskih letih. (Utemeljitev: V drugem šolskem letu zahteva odlok dež. šol. sveta štaj. z dné 15. septembra 1914, poštevanje, merjenje in delenje v številnem krogu 100, s čemer se je učna snov izdatno pomnožila. V višjih razredih zahteva mnogo časa pouk v merstvenem oblikoslovju.)

2. Pomnožitev ur za učni jezik, zlasti v drugem šolskem letu, kjer naj se posveča najmanj polovica vsake slovniške in pravopisne ure pismenim nalogam.

3. Znižanje risarskih ur. a) Odstranitev posebnih risarskih ur v drugem šolskem letu; b) znižanje risarskih ur na šolah po deželi v onih razredih, kjer je določenih za pouk v risanju več ko dve uri; c) znižanje ur za nazorni nauk v prvem in drugem šolskem letu.

4. Skrčenje ur za lepopisje. Le ena ura lepopisja v šestem, sedmem in osmem šolskem letu.

Priporoča se: 1. V razdelitvi učnih ur natančno označenje, koliko ur pripada vsakemu delu jezikovnega pouka — Dodatni predlog: Učitelju je prosto na razpolago, da si razvrsti te ure, kakor jih rabi.

2. V tretjem šolskem letu naj se domoznanski pouk ne deli v svoje dele, ker na tej stopnji ni mogoče govoriti o posebnem pouku v zgodovini in v prirodoslovju. Tukaj naj se vrši pouk o tem naslanja se na pouk v zemljepisju. — Dodatni predlog: Posamezne stroke domoznanskega pouka naj se ne razredujejo deljeno.

3. Kjer so odločene zemljepisju in zgodovini po tri ure, naj se porabita dve za zemljepisje in ena za zgodovino.

4. Ure za prirodopis in prirodoslovje naj se navedejo sumarično, da se pri odstranitvi razdelitve ur za posamezne stroke ozira lahko na lokalne potrebe.

5. Lepopisje ni da se mora poučevati brezpogojno v štirih polurah. Porabita se za to lahko tudi dve celi uri.

Dodatni predlog: Tudi vrtni pouk naj se omogoči na vseh šolah.

c) R o k o t v o r n i p o u k.

Visoka učna oblast naj z vsemi silami pospešuje raketvorni pouk. To naj se godi:

1. Z uvedbo raketvornega pouka kot obligatnim predmetom na učiteljskih, in sicer v pouka prostem času;

2. z obdržavanjem tečajev za izobraževanje učnih moči za raketvorni pouk v vseh deželah;

3. z dovoljitvijo sredstev za ureditev in za stvarne potrebščine raketvornega pouka na ljudskih in meščanskih šolah.

Ker je uvedbo pouka kot obligatni predmet visoko naučno ministvo že samo toplo priporočalo, naj bi se oziralo že pri zidanju novih šolskih poslopij na to, da se napravijo šolske delavnice. Zlasti bi bila to nujna potreba za večja mesta in industrijske okraje. —

Šolska organizacija.

A. Ljudska šola.

I. S m o t e r i n u s t r o j š o l.

1. Pouk bodi brezpogojno celodneven; poldnevne šole kot stalna organizacija katerihkoli ljudskih ali meščanskih šol naj se kot škodljiva naredba brezpogojno izključijo. To pa se ne dotika določb o nerazdeljenem pouku.

Najvišje število kakemu učitelju odkazanih otrok naj ne presega 50.
3. Kategorija podučiteljev in podučiteljic naj odpade.

4. Zaslužnim učiteljem, učiteljicam in voditeljem enorazrednih ljudskih šol naj se podeli vsaj pri njih vstopu v pokoj naslov nadučitelja ali nadučiteljice, pri nadučiteljih in strokovnih učiteljih ravnatelj ali ravnateljica, meščanskošolskim ravnateljem naslov šolskega svetnika. Pod pogojem, da se podeljuje srednješolskim profesorjem naslov šolskega nadsvetnika.

5. Na vseh ljudskih in meščanskih šolah bodi za nenemške otroke pouk v nemščini dolžnostni predmet. V jezikovno mešanih krajih naj se nudi učencem prilika, da se priučé drugemu deželnemu jeziku.

II. Šolski obisk.

1. Pouk trajaj pod vsemi pogoji polnih osem šolskih let. Otroci naj vstopajo praviloma z dovršenim šestim letom v šolskem letu, ki sledi tej dobi. Izstop na koncu dovršenega osmega šolskega leta. Vse vrste šolskih olajšav in predčasnih izpuščenj iz šolske obveznosti naj se odpravijo. V posebno ozira vrednih slučajih lahko dovoli c. kr. okrajna šolska oblast pri dovršenem šestletnem šolskem obisku in odgovarjalno ačnem uspehu šolsko olajšavo.

2. Otroci, ki se poučujejo doma, se morajo prijaviti koncem vsakega šolskega leta k izpitu na pristojni ljudski ali meščanski šoli, ravnotako učenci privatnih šol brez pravice javnosti. Tak privatni pouk v šolah je dovoljen le od državno usosobljenih učiteljev.

3. Staršem ali njihovim namestnikom, ki zanemarjajo svojo dolžnostno skrb z ozirom na redni šolski obisk, naj se odvzame roditeljska pravica ter se postavijo otroci na njihove stroške pod prisilno vzgojo.

4. Za otroke, ki jim je vsled nedostajanja obleke ali obuteli šolski obisk nemogoč, naj bo občina postavno prisiljena, da ta nedostatek takoj odpravi. Ravno tako so občine prisiljene, da nabavljajo revnim šolskim otrokom vse učne pripomočke.

III. Nadaljna izobrazba učiteljev.

1. Predloge učiteljskih konferenc naj pristojne šolske oblasti rešijo ter naznanijo tem konferencam način rešitve.

2. Med naloge domačih, okrajnih in deželnih konferenc naj se sprejmejo posvetovanja o vprašanjih šolske organizacije, šolske uprave in šolskega nadzorovanja.

3. Izdatki učiteljev pri obisku konferenc in nadaljnoizobraževalnih značajev naj se povrnejo primerno časovnim razmeram.

IV. Pravne razmere učiteljev.

1. Služba na javnih ljudskih in meščanskih šolah kot učitelj, učiteljica, nadučitelj, nadučiteljica, ravnatelj, ravnateljica naj bo kot javna služba enakomerno pristopna vsem državljanom, brez ozira na narodnost ali veroizpovedanje.

2. Nastavljanje pomožnih učiteljev brez državne usposobljenosti naj se brezizjemno zabrani, če so na razpolago usposobljene moči.

3. Provizorično zasedanje sistemiziranega mesta na ljudskih in meščanskih šolah naj bo le toliko časa dovoljeno, dokler ni mogoče dinitivnega zasedanja doseči iz nujnih vzrokov.

4. Pri prezentacijskih predlogih in imenovanjih naj se ozira v prvi vrsti na službeno starost, pri čemer naj se praviloma upošteva starejši prošnjik pri povoljnem službovanju. To naj se opusti le, če je starejši za naprošeno mesto manj sposoben. Delati je treba na to, da c. kr. deželni šolski svet ni vezan na ternopredlog okrajnih šolskih svetov.

5. Pri uporabljanju disciplinarnih sredstev napram učiteljem bodi kot obtežilni temelj izključno državljansko delovanje učiteljev v krogu državnih osnovnih zakonov in v kolikor niso državljanska dejanja v nasprotju s kazenskim zakonom. Ravnotako ne smejo biti dejanja, izvršena iz verskega prepričanja, predmet disciplinarnega postopanja, v kolikor se izvršujejo od učitelja kot privatne osebe zunaj šole, se ne morejo zasledovati kazenskosočnijsko.

6. Pri disciplinarnih kaznih naj se izključujejo taki nasledki v denarnem dohodku, ki vplivajo delj ko tri leta.

7. Za obdržavanje disciplinarnih odredb naj se ustanové v vsaki kronovini posebne disciplinarne komisije. Pri teh veljaj javna ustna razprava s pravico osebnega zagovarjanja, tudi s pomočjo pravnega zagovornika. Kot poslednja vzklicna stopnja naj se ustanovi državni disciplinarni senat v okviru naučnega ministrstva.

8. V dohodkih naj se zenačijo na javnih ljudskih in meščanskih šolah nastavljene učne osebe z vsakovrstnimi prejemki državnih uradnikov XI. do vštévši VIII. činovnega razreda, pri čemer naj vpliva vsaka izprememba v določbah za te avtomatično nazaj tudi na ljudsko- in meščanskošolske učne osebe.

9. Ravnotako naj veljajo z ozirom na vpokojitev učnih oseb kakor z ozirom na preskrbljenje vdov in sirot norme državnih uradnikov od XI. do VIII. činovnega razreda.

V. Ustanovitev šol.

1. Šola naj se ustanovi povsod tamkaj, kjer je v okrožju 4 km po triletni povprečnosti najmanj 20 šoloobveznih otrok,

2. V vsaki kronovini naj se ustanové potrebne šole z otroškimi vrtci in zavodi za npravstveno zanemarjene vred, za ne polnourne in za duševno slabozmožne otroke. Število teh šol se ravna po številu otrok z duševnimi, telesnimi ali npravstvenimi nedostatki. Pri tem mora veljati pravilo, da se ustanovi za vsakih 150 takih otrok najmanj ena taka šola in vzgojevališče.

3. Otrokom pod 14. letom ni dovoljena stalna uporaba v tovarnah, v obrtnih ali poljedelskih obratih, zato naj se opusté takozvane tovarniške šole (§ 60 drž. lj.-šol. zak.).

VI. Stroški za ljudsko šolstvo in njih pokritje.

1. Izplačevanje učnih oseb, nastavljenih na ljudskih in meščanskih šolah in v vzgojevališčih, kakor tudi pokojnine, pokojnine vdov in sirot pripadajo državi; vse prejemke naj torej nakazujejo državne šolske oblasti ter jih izplačujejo državne blagajnice, stroški se prevzemo v državni strošek ter sprejemajo od faktorjev državnega zakonodajstva kakor drugi stroški državnega stroška po načinu, urejenem v ustavi.

2. Stroške za ustanovitev in obdržavanje šolskih poslopij kakor tudi za pripomočke učnega ustroja naj nosijo občine, pri čemer naj novo zidanje šolskih poslopij v ubožnih občinah podpira država s primernimi prispevki k izdatkom.

3. Stroške za potrebna poslopja za zavode in šole za ne polnourne in npravstveno zanemarjene otroke kakor tudi vzdrževanje teh poslopij preskrbljevanje z učnimi pripomočki naj nosi dežela. Pri novih stavbah naj velja gorenja določitev o prispevanju države.

B. Nadaljno-izobraževalne šole.

1. Namenu primerno urejene nadaljno-izobraževalne šole so pri vsakem trajanju šolske dolžnosti potreben del splošne ljudske vzgoje. Biti morajo dolžnostne šole, če se hoče dosepati zaželjeni uspeh.

2. V nadaljno-izobraževalnem šolstvu se kažejo potrebne predvsem naslednje glavne vrste: a) za poljedelske, b) za gospodarske, c) za obrtne razmere. Doba nadaljevalno-izobraževalnega šolskega pouka naj se razširja v splošnem do dovršenega 17. leta.

3. Pouk v teoretičnih učnih predmetih naj oskrbujejo učne moči na ljudskih in meščanskih šolah. V stanovskih učnih predmetih, za katere je potrebno strokovno znanje in praktično izkustvo, naj poučujejo zlasti sposobne strokovne učne moči. Taka strokovna učna moč oskrbuje stanovski pouk lahko na večih sosednih nadaljevalno-izobraževalnih šolah.

4. Vse nadaljevalno-izobraževalne šole v pogovorjenem okviru naj se podredé c. k r. n a u č n e m u m i n i s t r s t v u.

5. Pouk v teh nadaljevalno-izobraževalnih šolah bodi brezplačen. Stroške naj nosi država. Učni pripomočki so brezplačni.

6. Z nadaljevalno-izobraževalnimi šolami naj se po možnosti združijo vajeniške zveze in vajeniški domi.

7. Disciplinarna sredstva za nadaljevalno-izobraževalne šole naj se primerno razširijo.

C. Šolsko nadzorstvo.

1. Pri sestavljanju posameznih šolsko-nadzorstvenih oblastev se mora ozirati na izdatno zastopstvo učiteljskega stanú.

2. Strokovnjaki ljudsko- in meščanskošolskega stanu se pošiljajo v šolske oblasti, označene v § 10. drž. lj.-šol. zak. s 25. maja 1868 po izvolitvi dotičnega učiteljstva.

3. Tem naj pristojna pravica, da poročajo o svojem delovanju svojim volilcem, v kolikor je to mogoče brez kršenja uradne tajnosti.

Posebne želje:

1. Zadevajoč krajni šolski svet:

a) Preustrjitev tega v golo šolsko upravno oblast brez pravice nadzorovanja učnih oseb in brez sodelovanja pri imenovanju istih;

b) zastopstvo ljudsko- in meščanskošolskega učiteljstva dotične šole razen šolskega vodja še z drugimi prostovoljnimi udi po razmerju števila učnih oseb;

c) pritegnitev zdravnika kot stalnega uda, kjer se tak nahaja.

2. Zadevajoč okrajni šolski svet:

a) Izdatno zastopstvo ljudsko- in meščanskošolskega učiteljstva dotičnega nadzorniškega okraja s prosto izvolitvijo okrajnega učiteljstva. Razmerje števila učnih oseb v okraju;

b) izvolitev namestnikov za vse ude;

c) pritegnitev enega ali več zastopnikov zdravniškega stanú;

d) označenje značaja državne oblasti z naslovom: c. kr. okrajni (mestni) šolski svet.

3. Zadevajoč deželni šolski svet:

a) Izvolitev zastopnikov ljudsko- in meščanskošolskih učnih moči z njihovimi namestniki po razmerju števila v deželi delujočih učiteljskih oseb od deželne konference;

b) pritegnitev zastopnikov zdravniškega stanú;

c) dovolitev pravice, da se postopa napram počasnim in upornim krajnim šolskim svetom s primernimi kazenskimi sredstvi;

d) dolžnost posvetovanja in rešitve pri okrajni in deželni konferenci stavljenih predgov in storjenih sklepov.

D. Uradni značaj in nastavljenje c. kr. okrajnih šolskih nadzornikov.

1. C. kr. okrajni šolski nadzorniki se nastavijo od države v definitivni lastnosti kot državni uradniki odgovarjajočega činovnega razreda.

2. Uradni opis učiteljev bodi napram sojenemu odprt, t. j. da se mu dovoljuje vanj vpogled. Tudi naj pristojna sojenemu pravica, da lahko tudi ugovarja.

Učiteljišča.

A. P o u k:

1. Poglobitev v pedagogiki, in sicer predvsem v psihologiji, ker se mora nanjo naslanjati metodika. Logika prihaja tukaj manj v poštev. — Temeljito poglobitev zahteva tudi zgodovina pedagogike. Ne obravnava naj se je od začetka, začetek naj se le omenja. Za nas začenja najvažnejše v 18. in 19. stoletju.

2. Nemščina: (uvredba srednje visoke nemščine).

3. Matematika: uvredba trigonometrije in najvažnejšega iz analitike, da se lahko izračunvata dve dimenzionalni veličini.

4. Uvedba drugega jezika, in sicer latinščine. V primerjanju z drugim jezikom se pogloblja razumevanje materinščine. V katoliških deželah bi bilo poznanje latinščine zaradi cerkvenega jezika učitelju tudi v hasek. Priporočljiva bi bila tudi uvredba drugega deželnega jezika, obligatno ali neobligatno.

5. Igranje na orgljah in poljedelstvo naj se poučuje na moškem učiteljišču le na podlagi posebnih predznanosti, torej ne za vse kandidate. Vendar pa naj ima neta obligatoričen pomen.

6. Analogno naj se uvede na ženskih učiteljiščih tečaj za vrtnarstvo in gospodinjstvo. Pravtako le za kandidatkinje, ki so za to posebno sposobne. Obisk tečajev naj se omogoči s stipendiji.

B. O r g a n i z a c i j a (učiteljska izobrazba):

1. Učiteljska izobrazba naj obsega z meščansko šolo vred devet let, najboljša štiri leta predizobrazbe in pet let učiteljišča.

2. Usposobljenostni izpit naj se preosnuje. Za ljudske šole bodi praktično - pdagoški brez strokovnih izpitov, za meščanske šole pri-krojen učnemu izpitu za nižje srednje šole. Za glavne učitelje naj se uvede poseben znanstveni izpit.

3. Pouk bodi na učiteljiščih znanstveno temeljit. Zlasti naj se bistveno zviša učni smoter v pedagogiki, v učnem jeziku in v pedagogiki. (Srednja vis. nemščina.)

4. V učni načrt naj se sprejme latinščina in po potrebi drugi deželni jezik.

5. Preobloženje se omeji s tem, da obsega učna ura le 45 minut.

6. Igranja na orgljah se uče le za to sposobni učenci na podlagi posebnega določujočega izpita.

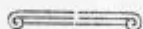
7. Poljedelski pouk bodi le relativno-obligaten predmet za gojence, ki so že izkušeni v praktičnem poljedelstvu.

Zaključujem.

Navajal sem poleg obsežnih načelnih zahtev tudi obširne detajlirane, ki obravnavajo praktično reformo vzgoje in pouka. Nisem ocenjeval in razmišljal kritično, v splošnem sem opuščal vsako osebno opazko, ker je bil že izpočetka moj namen, da poročam le v spoznanje, sodbo pa prepuščal vsakemu lastno.

V začetku spisa sem sicer smatral za potrebno, da, celo za nujno, da bi ob koncu resumirali ter določevali naše zahteve načelno in posebno; tega mnenja danes ne morem biti več. Prvič je prevzel težavno nalogo govoriti o naših načelnih zahtevah g. I. Gradnik v svoji »P o p o t o p n i v z g o j i«, ki naj — če to dovoljuje g. pisatelj — izpopolnjuje na to plat naša poročila. Drugič: detajlirano delo pa presega moči posameznika, ki se ne zadovoljuje le s teoretičnimi problemi; le eno mnenje je v nujnem skupnem delu, povrhu pa je še ves trud brezploden, če izgovarja zahteve le brezvplivni posameznik. Zato mora ineti te določene skupna organizacija slovenskega učiteljstva in le ta lahko začinja boj za preuredbo našega šolstva javno in na pristojnih mestih. Kakor se nam poroča, je to delo v teku, o njem pa bo poročala organizacija sama na tem mestu.

DR. IVAN LAH:

PATER HIPOLIT IN NJEGOV „ORBIS PICTUS“.

Dalje.

47. Kunšt med delati.

Te čibele royé inu dajó timu royu eno mačico ali kraljiča; taisti roy, kadar on hoče proč zletejti ali pobejgniti, bo nazaj poklican iz žvenkajnom ene medenice ali ponve inu se zapre inu dene v en nov pajn, korbo ali čibelnik; one napravljajo šestovogalaste celice inu napolnio z rožnim žonftam inu delajo medenu satovje, s kateriga ta med ven solzy. Tu suhu satovje na ognju rezevrenu rata k vusku.

48. Ta mlejtva.

V mlynu teče en kamen na tim drugim kamenu skuz enu okoli ženeoče kolu, inu rezmelle te skuzi nassuta zarnja, inu loči te otrobi, kateri padajo v to skrinîo od te moke, katera praši skuzi ta pajtel. En takušen mlyn je prvič bil ta žérmla ali roke malyn, po tem živinski ali koynski mlyn, še dalje vodni mlyn, ali malyn inu mlyn na ladjah, k poslednîmu ta vejterni mlyn.

49. Krušna pekaria ali pečaria.

Ta krušni pek ali fišter seje moko s tim sytom inu toisto vsuje v krušne nišké, takrat on perlije ta krop ali vodó inu omejsi enu testu ter tuistu gnete ali gremlá z eno leseno lopato; potler furma te hlejbe, pogače, žemlje, preste, po tem položi taiste na lopar inu yh vsaja v to peč skuzi tu jistjé; vonder poprej on vunkaj grabi s krevlo ta ogyn inu žerjávico, katero on zdolaj na kup verže, po tem z onelom omede dnu te pečij; inu taku se kruh peče, kateri zvunaj ima škorjo inu znotraj droflîne ali serdico.

50. Ribištvu.

Ribič lovi te ribe: ali na bregju s ternikom, kateri od šibe ali vódice na žymi ali žnori doli vissy inu na katerim je natakna ta vada, ali iz sakom, kateri visseoč na eni ranti se v údo spusti ali na ladjici ali ribiškim čolniču s to mrejšo ali z vlakom ali z vāršo, z ravšelnom katera čez nuč se pogrozy (od pogrezniti, v vodo spustiti.)

51. Tyčji lov.

Tyčar ali tyčji lovic napravi en prostor, pod ali terišče inu verhu restezne te tyčje mrejšje, possiple to spižo ali žier inu se skrije v to utto. Vabi on te tyce s petjom tih vabnikou, katerih en dejl po terišču tejkajo, en dejl pak v foglovžih so zaperte, inu taku pretegne z mrejšjo te mimu letejoče tyce, kadar one na to žjer se doli spuste ali on postavi zanke ali zadérge, v katerih one same se zadergújejo inu zadaviju: ali on natakne limance ali limane šibice na eno lovno ranto, na katere, aku one sedejo, zamotajo svoje perje, de nemorejo proč zletejti inu padajo ali cejpajo na tla: ali on lovi teiste s precepom ali s kletko.

52. Lov.

Lovec lovi to zvjerino ali divjačino, kir on ta gozd ali boršt obstavi z lovskim mrejšjami, katere se podperajo z mrejšnimi rogovilami. Lovski pes ali slidnyk slidy to zvjerjačino ali jo ysče inu oslidy s poduham; ta

kàrt jo pody ali tira; ta vouk pade v to jamo; ta bejžeci jellen pade v te mrežje, divji prešič bo prepahnen ali preboden iz lovsko sulico, medved bo vjeden od pesov inu odrihan iz šestopernico batico; kar vbejžy, tu oteče, kakor tukaj ta zajc inu lissica.

53. Messaria.

Ta messar kojle to pitano živino (ta kumerna ali medla nej za jed), jo vbije iz sekyro ali jo zabode, zakojle z nožam, odere, ali kojžo slejče, inu rezkosa ali rezsejka inu tu messu ima na prudaj v ti messnici. Svinio on opalli z ognjom, ali jo obhara z vrejlim kropam inu dela krače, pleča, gnāti, harbtišča iz špeham čez letu vsih sort klobasse, šubelne, kervavice ali mulice, jeternice, ardeče klobasse, tu salu pak inu ta loj se razcvre inu restaja ali respusty. (Dalje prih.)

IZ ŠOLSKEGA DELA.

INDUKTIVNO IZVAJANJE PRI RAČUNANJU KROŽNEGA OBSEGA.

V naslednjem induktivnem izvajanju pri računanju krožnega obsega hočemo pokazati, kako se vodi od nazora posameznih reči in njegovega izkušenskega združenja k skupnemu in pravilnostnemu.

Kot učni pripomoček služijo tri lesene ali lepenkaste krožne ploskve v premeru 1, 2 in 3 dm. Če je krožnih ploskev še več na razpolago, je še boljše. Ker je treba, da so ploskve napravljene zelo natančno, ne priporočamo, da bi jih napravili otroci iz lepenke, in delovni princip bi bil z ozirom na učni smoter tukaj slabo na mestu. Skupno in pravilo se ne more najti, če niso izdelane plošče zelo natančno. Ista natančnost se zahteva pri papirnatem merilu, ki ga tudi potrebujemo, razdeljeno v normalno mero; tudi to ne sme imeti difference 1 mm pri 1 dm, kar je navadna opazka pri cenih kupljenih merilih te vrste. Tudi s to diferenco bi trpelo skupno in pravilnostno.

Postopek (otroci delajo pri tabli in v zvezkih, učitelj le vodi in nadzoruje delo):

1. Ploskvam se zmerijo premeri (d), narišejo se na tablo ter napiše pod vsako dolžino premera ($d = \dots$).

2. Ploskvam se zmerijo obsegi ter napišejo pod premer (ob. = $\dots$).

3. Otroci po navodilu primerjajo dobljena merska števila ter izražajo dobiček primerjanja v nakazanih zmnožkih. Da sledé lahko tudi manj nadarjeni učenci, se priporoča, da se vzame najprej drugi zmnožek in prvi šele za tem (v rabi je namreč poštevanka z 1 najtežja, ker miselno najmanj nazorna kot sestav!). Kar se dobi, se napiše na tablo.

4. Slede vprašanja, čemu odgovarjajo množenci 1, 2 in 3, odgovori, ki se ne morejo lahko pogrešiti, se napišejo na tablo.

5. Pogovori se neizpremenjeno število $3 \cdot 14$ ($3\frac{1}{7}$) ter se ga imenuje s pravim imenom. S to ugotovitvijo se določi stalna formula ter se izrazi: Mersko število krogevega obsega je zmnožek izmerskega števila premera in Ludolfovega števila.

N a t a b l i (Tukaj je seveda risba z ono na tabli v razmerju 1 : 10.):

		
1 dm	2 dm	3 dm
1. d = 1 dm	d = 2 dm	d = 3 dm
2. ob = $3 \cdot 14$ dm	ob = $6 \cdot 28$ dm	ob = $9 \cdot 42$ dm
3. ob = $1 \times 3 \cdot 14$	ob = $2 \times 3 \cdot 14$	ob = $3 \times 3 \cdot 14$
4. ob = d $\times$ $3 \cdot 14$	ob = d $\times$ $3 \cdot 14$	ob = d $\times$ $3 \cdot 14$
5	ob = d $\times$ $3 \cdot 14$	

Po »Sch. Arb.« — č.

MATEMATIČNO ZEMLJEPISJE V LJUDSKI ŠOLI.

(Dalje.)

Sedaj, ko otroci poznajo velikost zemlje in solnca in njuno medsebojno oddaljenost, spoznajo, da je

5. kroženje solnca okoli zemlje nemogoče ali vsaj neverjetno. Računimo! V sredini table se nariše pika (zemlja); stran od nje pa večja pika ali kolobar (solnce). Ravna črta, ki veže obe točki, je pot od zemlje do solnca: 150.000.000 km ali 10 tisoč let $\frac{150.000.000 \text{ km}}{10.000 \text{ let}}$. Ker hodi solnce navidezno krogovo pot okoli zemlje, zato zarišemo s središčem »z« krog, ki gre skozi »s«, ter izračunimo obseg tega kroga: $150.000.000 \text{ km} \times 2 \times 3\frac{1}{7} = 942.857.000 \text{ km}$. To pot naj naredi solnce v 24 urah! V eni uri je 39.285.000 km, v 1 minuti 6.547.000 km, v 1 sekundi 1.090.000 km = okroglo 1 milijon km v tako kratkem času, kakor žila bije. Človek bi rabil za to pot približno 30 let!! Pri tako strašni hitrosti bi se solnce razpršilo v nič. V drugo je neverjetno, da bi šlo solnce okoli zemlje, če primerjamo njiju velikost in oddaljenost.

Premer zemlje 12.750 km — oddaljenost 150 milijonov km — premer solнца 1.377.000 km	
: 1.000.000 = 0,012750 „	150 km
v metrih = 1275 m	150.000 m
: 100 = 0,1275 m	1500 „
: 12 = okroglo 1 cm	125 „
	1.377 km
	1377 m
	1377 „
	1377 „

Če bi torej Eila naša zemlja kroglica s premerom 1 cm (s kakoršnimi se otroci igrajo), bi bilo solnce krogla s premerom 1 m in oddaljena od zemlje 125 m. Da bi tako velika krogla tekala v tej daljavi okoli tega »boba«, je neumljivo.

Kako pa v resnici nastaneta dan in noč? Nesi globus k oknu, da sije solnce nanj in sicer na naš kraj (žrebliček). Otroci uvidijo, da ima dan cela polovica oble, ki je obrnjena proti solncu, noč pa nasprotna polovica. Ako oblo nekoliko zavrtiš proti vzhodu, bliža se žrebliček senci — noči. Naposled utone žrebliček v temo: imamo noč. Ko smo na nasprotni strani solнца, imamo polnoč in se počasi približujemo svetlobi: jutru in dnevju. Učenci naj sami postavljajo globus tako, da imamo poldne (poldnevnik, polnoč, jutro, večer i. t. d. Kako torej nastaneta dan in noč? Koliko časa rabi zemlja, da se enkrat zavrti? Kateri kraji napravijo pri tem najdaljšo pot? Računimo, kako hitro se peljajo prebivalci na ravniku. Obseg zemlje na ravniku je 40.000 km. To pot naredi v 24 urah; v eni uri torej $\frac{40.000}{24} = 1666\frac{2}{3}$ km, v minuti okroglo 28 km in v eni sekundi 46 m. Kako je pa na tečajih? S kako hitrostjo se pa peljamo mi, ki smo približno v sredini med ravnikom in severnim tečajem? Kako pa je to, da ne čutimo te nagle vožnje? Prvič zato ne, ker se vse z nami vred premiče. Drugič pa, ker nas naši čuti varajo, kakor n. pr. otroka, ki se mu zdi, da vse okoli njega pleše, če se naglo vrti okoli sebe. Predmeti hite v nasprotni smeri vrtenja. Stoječ na mostu nad tekočo vodo, se ti zdi, da se most pomiče gor proti vodi. Če gledamo drevo ali kol v tekoči vodi, se nam prične dozdevati, da voda mirno stoji, drevo ali kol se pa pomikata proti vodnemu toku. Luna vesla navidezno med oblaki in sicer tudi v nasprotni smeri gibanja oblakov. Če gledamo vrh zvonika z bežečimi oblaki vred, se nam zdi, da se zvonik premika. — To je nekaj domačih dokazov, kako nas naš vid vara. Po knjigah se čita o vožnji na vlakju in o brzajavnih drogovih. Toda premnogim naših učencev je vlak neznana stvar kakor njim in skoro vsem odraslim brzina topove krogle. — Tako se nam tudi zdi, da se solnce, mesec in zvezde pomikajo od vzhoda proti zahodu; v resnici pa ti mirno stoje, le mi se peljamo z zemljo vred od zahoda proti vzhodu, kakor če se postavimo sred sobe in se sučemo na levo: vidimo, da se okna na desno odmičejo.

Shvatanje. Nam se zdi, da solnce, mesec in zvezde na vzhodu vzhajajo in na zahodu zahajajo. V resnici pa to vse mirno stoji (luna ima sicer svoje premikanje od zahoda proti vzhodu, pa počasno) in zemlja

se z nami vred vrti od zahoda proti vzhodu. Ko se pripeljemo pred sonce, imamo dan, ko ga pustimo za seboj, imamo noč. V 24 urah se zemlja enkrat zavrti okoli sebe. Tako nastaneta dan in noč.

Kako nastanejo letni časi. Drži globus pri oknu, da sije sonce nanj ali pa zagrne okna in prižgi luč, da ti sveti navpik n. pr. na ravnik. Kateri letni čas imajo na ravniku? Katerega imamo pri nas? Kako dolga sta pri nas dan, noč? Zavrti zemljo dvakrat, mnogokrat ne da bi luč ali globus kam premaknil! Koliko časa mine, če se zemlja zavrti 30, 60, 90krat? Kaj se pa v teh mesecih pri nas vendar ni izpremenilo? (Dolgost dneva in noči in vsled tega tudi gorkota ne.) Kateri letni čas bi imeli mi vedno če bi zemlja in sonce vedno tako stala? Kako pa nastane pri nas poletje, zima? Otroci ugibajo: nekateri pravijo, da gre sonce više, pa zopet niže, zemlja pa mirno stoji; drugi trde obratno. Zopet eni, da se približuje zemlja solncu ali sonce zemlji, da jo bolj greje. Ko jim razjasnim, da ni verjetno, da bi šlo sonce ali zemlja gor in dol kakor komarji ko »žaklje pletejo« in da bi se lahko pripetilo, da bi sonce in zemlja skupaj trčila, če bi se drug drugemu v ravni črti približavala (v tem slučaju bi se dolgost dneva itak ne izpremenila), pa pravi eden: »Pa nam vi povejte, mi ne uganemo!« Torej pazite! Globus pomikam z navpično osjo v večjem krogu okoli luči in sicer vedno v isti višini (luč sveti navpik na ravnik). Učenci opazijo, da se tudi tako nič ne izpremeni. Sedaj pa postavimo globus z osjo pošev proti severu in ga pomikamo zopet v isti višini okoli luči; os mora biti vedno proti severu obrnjena. Pri tem že opazijo, da je enkrat severna polobla bolj razsvetljena, drugokrat pa južna.

Po tem splošnem spoznanju, se preide na podrobnosti. Na klopih sredi šolske sobe leži tabla, učenci okoli nje. Okna se zateme. Sredi table svetilka, dalje vstran — na severni strani — globus ali pa belo pobarvana krogla z ravnikom, povratnikoma nekaterimi poldnevniki in zaznamovanim našim krajem. Okoli svetilke se na tablo zariše krog. (Zemeljska draga sicer ni krog ampak elipsa, pa zadostuje tudi krog za ponazorovanje.)

Globus (krogla) stoji na severni strani od luči, os je nagnjena proti severu. Učenci se postavijo vedno tako, da vidijo razsvetljeni del obla. Plamen svetilke naj bo v isti višini kakor središče globusa. — Pri tem stališču se opazi, da je južna polkrogla bolj razsvetljena kakor severna in sicer prek južnega tečaja, med tem ko je severni tečaj v temi. Če se globus vrti, se vidi, da ima južni ledeni pas vedno svetlo — dan, severni pa vedno temo — noč. Ravnilo, nastavljeno vodoravno od plamena na globus, kaže, da sije sonce navpik na južni povratnik. Ako se zmeri s trakom papirja razsvetljeni in temni del, je temnega $\frac{1}{3}$ od celega obsega, svetlega pa $\frac{2}{3}$; torej 8 ur noč, 16 ur dan. Kateri letni čas imajo

torej po južnem zmernem pasu? Kako je pa pri nas? Mera pokaže, da je $\frac{2}{3}$ v temi, $\frac{1}{3}$ v luči; torej 16 ur noč, 8 ur dan. Napiši na tablo, kjer globus stoji: 21. decembra zima. Kateri letni čas je torej pri nas (v severnem zmernem pasu)? Na ravniku kaže mera pol svetlega, pol temnega = enakonočje.

Rezultat. Kadar stoji zemlja tako, da je nje severna polovica nagnjena od solnca, tedaj imamo mi zimo, v severnem ledenem pasu vedno noč in vsled tega hudo zimo, na ravniku enakonočje, v južnem zmernem pasu poletje in v južnem ledenem pasu vedno dan, zato toplo (poletje). Od severnega proti južnem tečaju je čedalje več svetlobe in gorkote.

Globus se pomika po začrtanem krogu proti zahodni točki, os vedno proti severu. V zahodni točki ni globus proti luči nagnjen ne od nje odklonjen; stoji proti njej navpik. Svetleba obsega polovico zemlje in sicer od severnega do južnega tečaja. Mera pove, da je polovica pasov svetla, polovica pa temna; torej imajo po celi zemlji 12 ur dolg dan in ravno tako dolgo noč; povsod je enakonočje. Ravnilo od luči proti globusu kaže, da sije solnce navpik na ravnik. V vročem pasu imajo poletje. Ker so se pri nas dnevi podaljšali, imamo pomlad (pomladansko enakonočje). Napiši spodaj na tablo: 21. marec. Kako je po drugih pasovih?

Rezultat. Kadar stoji zemlja tako, da ni proti solncu nagnjena, ne od njega odklonjena, je po vsej zemlji enakonočje; pri nas je pričetek pomladi.

Pomikaj globus proti jugu! Ko se ustavi na južni točki, se vidi, da je severna polovica nagnjena k solncu in bolj oblita s svetlobo ko južna. Ravnilo pokaže, da sije solnce navpik na severni povratnik. Merilo pa pove, da je pri nas $\frac{2}{3}$ svetle, $\frac{1}{3}$ pa temne zemlje, torej 16 ur dan, 8 ur noč; imamo poletje. Če se oblo vrti, se opazi, da je severni ledeni pas vedno v svetlobi; 24 ur dan (poletje), južni vedno v temi: 24 ur noč (zima). V južnem zmernem pasu je tudi zima, na ravniku pa enakonočje (jesen). Kdaj je bilo nasprotno vsemu temu? Zapiši spodaj 21. junij!

Rezultat. Kadar stoji zemlja tako, da je njena severna polovica nagnjena k solncu imamo pri nas poletje. Na severnem ledenem pasu je 24 ur dan, na južnem 24 ur noč; po vročem pasu je jesen, po južnem zmernem pa zima.

Globus se pomika proti vzhodni točki. Zemlja zopet tako stoji, da ni nagnjena k solncu, ne od njega odklonjena. Razsvetljena pa je od severnega do južnega tečaja. Mera pokaže, da so vsi vzporedniki do polovice svetli: po celi zemlji je zopet enakonočje. Pri nas je jesensko enakonočje: pričetek jeseni. Zapiši spodaj 23. september! Ravnilo pove, da sije solnce navpik na ravnik; torej imajo tam poletje. Kako je po drugih pasovih?

Rezultat. Ko stoji zemlja tako, da ni proti solncu nagnjena, ne od njega odklonjena, imamo po poletju jesen. Po vsej zemlji je zopet enako-nočje. Na severnem ledenem pasu se končava dan, ki je trajal od 21. marca in se pričinja noč, ki bo trajala do 21. marca. Tam imajo torej pol leta dan (poletje), pol leta noč (zimo). Noč se jim skrašuje s solčno zarjo, ki traja več tednov pred 21. marcem in po 23. septembru. Tudi luna in severni sij dajata včasih nekaj svetlobe. Po južnem ledenem pasu se pričinja dan, ki bo tudi trajal pol leta, to je do 21. marca. Takrat se jim bo pa polagoma stemnilo in ko bomo mi v poletju v potu svojega obraza kruh jedli, bodo ljudje po južnem ledenem pasu v temi in od mraza z zobmi škripali. Po južnem zmernem pasu imajo pomlad, po vročem pa poletje.

Naposled pride zemlja zopet nazaj na svoje stališče, kjer je že bila dne 21. decembra; to je za nas zimsko stališče. Učenci naj ponove, kar jim je o tem stališču znanega.

Celotno shvatanje. Štirje letni časi nastanejo, ker kroži zemlja okoli solнца in je pri tem vedno proti severu nagnjena. Tako se prigodi, da je enkrat njena severna polovica odklonjena od solнца; takrat imamo zimo. Kadar je pa k njemu nagnjena, imamo poletje. Ko pa ni ne odklonjena, ne k njemu nagnjena, imamo pomlad ali jesen. Koliko časa rabi zemlja, da pride od zimskega stališča do pomladanskega i. t. d.? Koliko časa rabi za celo pot okoli solнца? $365\frac{1}{4}$ dneva. Ker se pa četrtni dneva tri leta ne šteje, naraste v 4. letu en dan več, ki se doda februarju; zato ima februar v prestopnem letu 29 dni, prestopno leto pa 366 dni. Prestopna leta so pa vsa ona, katerih letnica se da deliti s 4 brez ostanka; izvzeta so le čista stotična leta kakor 1200, 1600, 2000, ker so dnevi, v prestopnih letih dodani, nekaj minut krajši in sicer toliko, da znaša ta primanjkljaj v 400 letih 1 dan. Kolikokrat se zemlja zavrti, ko preide zemeljsko drago od 21. decembra do 21. marca i. t. d.? Pokaži to z globusom! Zemlja ima torej dvojno gibanje: potuje okoli solнца od zahoda proti vzhodu in se pri tem vrti okoli svoje osi tudi od zahoda proti vzhodu. —

Poglejmo si to p l i n s k e r a z m e r e zemeljskih pasov. Navpik sije solnce le krajem med obema povratnikoma; zato imajo tam najbolj vroče = vroči pas. Vsak kraj tega pasa ima v letu solnce dvakrat navpik nad seboj. Dan je skoraj povsod enako dolg z nočjo (enakonočje); posebno na ravniku. Na povratniku je najdaljši dan $13\frac{1}{2}$ ure, najkrajši pa $10\frac{1}{2}$ ure. Razločnih letnih časov v vročem pasu ni; sta le suh in moker letni čas, ki nastopi kmalu po najhujši vročini. Tako imajo dva deževna časa ob ravniku in po enega proti povratnikoma. Vsled obilne mokrote in toplote se rastline hitro in bujno razvijajo. Zato najdemo v vročem pasu veličanska drevesa. V Mehiki n. pr. so po 1000 let stara drevesa, ki imajo

v obsegu do 50 m; ponazoruj to obsežnost! Kokosova palma ima liste, ki so 5 do 6 m dolgi in do 90 cm široki. Tudi najbolj pisane in diseče cvetlice kakor dišave (poper, cimet, klinčki ali žebice, žafran i. t. d.) rastejo v vročem pasu. Pa nele samo zelo rodovitne pokrajine ampak tudi velike puščave se nahajajo v vročem pasu. Pokaži nekatere in primerjaj njih površino z našo državo! Tudi največje in pisane živali ter najbolj strupene kače žive tam. Domači ljudje imajo vsled solnca bolj temno barvo (Zamorci, Malajci, Indijanci, Mongoli) in so vsled vročine bolj medli in leni. — Ledena pasa ali prav za prav ledeni kapi se razprostirajo od tečajev do tečajnikov (Polarkreis). Tu sta le dva letna časa: šestmesečna noč in zima in ravno tako dolg dan ali poletje. Koncem oktobra se solnce v severnem ledenem pasu za zmiraj skrije. Zima naraste do 49° C. Zemlja zmrzne do 300 m globoko in je trda ko kovina. Ledena skorja naraste do 2, pa tudi do 6 m na debelo. Ta led se pa vsled spodaj se vrščečega morskega valovanja lomi in kopiči, da je površina videti kakor z debelim skalovjem posuta. Po hribovju narašča sneg in led do močernih skladov, ki drčijo počasi proti morju, se ob obalih odtrgavajo in plavajo po morju kot ledene gore. Po teh ledenih pokrajinah je polno megle. Sapa iz človeških ust sproti zmrzuje in pada v drobnih snežinkah. Les je trd ko kost, meso se seka ko les. Meseca februarja se prične prikazovati na jugu zarja, ki čedalje narašča. Po 21. marcu jim solnce vedno sije nad obzorjem. Vsled tega nastane prav toplo. Led po vrhah se taja in potoki drve v doline ter narejajo na ledu cela jezera. Po nekod se narejajo med ledom razpoke, posebno proti jugu. Zemlja se nekoliko otaja in posuši. Vzklijejo borne trave, ozeleni vrba, brezov grm in mah ter zacveti tu pa tam kaka blede cvetlica. — Izmed živali je največji beli medved; nahaja se tu tudi severna bela lisica, beli zajec. Tod živi tudi severni jelen, ki ga rabijo tamošnji prebivalci kot domačo žival in pižmar, neka vrsta goveda. Bolj morske živali so mrož, ki ga love zaradi masti, in morski pes. Izmed ptic so v teh mrzlih pokrajinah včasih cele jate galeb, raznih potapljavcev in severnih gosi; poleti pridejo sem tudi snežne jerebice in krekarji. — Prebivalci (Eškimi, Laponci, Samojudi) so pritlikave postave in duševno manj razviti; glavno opravilo jim je skrb za živež. Zmerna pasa sta med povratnikoma in tečajnikoma. Tu ni prevelike vročine, pa tudi ne prehudega mraza. Ker je dolgost dneva in raditega toplota jako različna (ob povratniku je najdaljši dan 13½ ure, ob tečajniku 24 ur) zato imamo štiri letne čase. Letni časi so v obeh zmernih pasih v ravno nasprotnem času. Ker tu zemlja tako ne rodi ko v vročem pasu, zato je treba trdega dela, da človek dobi potrebni živež od nje. To in pa podnebne razmere so tu človeku utrdile in mu zbistrile um. Prebivalci zmernih pasov obvladujejo zemljo. (Dalje prih.)

SLOVSTVO.

A. KNJIŽEVNE NOVOSTI.

Alojzij Res: Ob Soči. — Vtisi in občutja iz mojega dnevnika. — Naslovno stran risal Fr. Tratnik. — V korist goriškim beguncem. — Zal. J. Štoka, Trst, 1916. — Cena 60 h. — To je naslov knjižici, katere vsebina »niso in nočejo biti nič drugega kot le vtisi in občutja, (ki jih je zbral) na željo drugih, ki bi je pa ne poslušal, ko bi ne bilo tihega upanja v meni, da morda odpomorem nekoliko tudi na ta način begunski bedi«.

Vzlic temu, da je po pisateljevih besedah, to namen knjižice, ki ga edinega hoče in zasleduje, želimo vendar, da bi tudi zaradi vsebine same, pisane z ljubeznijo do trpeče slovenske zemlje, z ljubeznijo do vseh ubogih, ki so izgubili dom, izgubljali svoje in našli le svojo ljubezen do rodne grude, segale po knjižici v šolarskih knjižnicah roke slovenske dece — za spomin na prestano trpljenje in za budičev lastne domorodne ljubezni. Zato knjižico toplo priporočamo. —

Šolska družba Sv. Cirila in Metoda v Ljubljani je ravnokar razposlala svoj **Koledar** (XXXI. vestnik) za navadno leto 1917 s tole bogato vsebino: **Koledar**: Petindvajsetletnica C. M. podružnic 1917: Poštno določbe. — Lestvice. — Narodnemu delu: 1. Ob devetdesetletnici Luka Svetca (s sliko). 2. Manica Komanova: fezik materin. 3. Josip Jurca: Narodnemu dobrotniku Antonu Poljšaku. (Pesem.) 4. Anton Poljšak. 5. Ksaver Meško: Sreča. (Iz cikla: Pesmi mladeniča.) 6. Ksaver Meško: Odpusti. 7. Ksaver Meško: V trpljenju. (Pesem.) 8. Manica Komanova: Najlepši pomnik. (Pesem.) 9. Ante Beg: Vojne in druge smrtne žrtve v vrstah D. C. M. 10. Ksaver Meško: Miru. (Pesem.) 11. A. B.: Stoletnica dveh odličnih Slovencev (Davorin Trstenjak in Andrej Pirnat). 12. Ksaver Meško: Vihar in mir. (Pesem.) 13. Inženir J. Mačkovšek: Narodnosti na Primorskem po prvem uradnem razisko-

vanju pred 70 leti. 14. Ciril Petrovec: Otroci namesto odraslih. Vestnik Družbe sv. C. in M. v Ljubljani. Inscrata. — Cena lepo opremljeni knjižici je 1 K 20 via. (s poštnino 1 K 32 via). Naroča se pri vodstvu (Narodni dom) v Ljubljani. Najtopleje priporočamo.

Dalje nam je došla:

Pedagogija. 1. knjiga. Nauka o vzgajanju. Za šolsku porabo priredio Stjepan Basariček. Cijena 3 krune. Zagreb, Naklada »Hrv. pedagog. književnega zbora«, 1916. — Je to skrajšano delo pisateljeve obširne knjige, ki je izšla svoj čas v založbi »Hrv. pedagoško-književnega zbora«. O tej zanimivi knjigi spregovorimo v prihodnjem letniku »Popotnika«.

Maria Gregorič: Instruzione pratica die lingua e grammatica slovena. — Metodo adatto tanto per l' apprendimento proprio quanto per l' eventuale studio nelle scuole medie. — Zal. J. Štoka, Trst, 1916. — Cena 3 K. — To je naslov knjigi, ki ji posveti v prihodnjem letniku našega lista svojo pozornost strokovnjak.

B. ČASOPISNI VPOGLED.

Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule.*) Če se na dobro pogostokrat opozarja, ni nikdar preveč; s tem se ali zbudi zanimanje ali pa se ga poveča. Tako pri tej reviji, ki vsaj v Avstriji gotovo prednjači med pedagoško-didaktičnimi in metodičnimi. Da je polna svoje dobe, ji narekuje doba sama, vendar pa v svojih poročilih to stran opuščam, ker mi je predvsem za tisto, kar je trajne vrednosti. Zato tudi omenjam pri razgovoru 3.—10. štev. letn. 1916., ki obsegajo 414 strani, iz bogate vsebine le naslednje:

I. iz splošnega vzgojeslovja: »Heimkehr der deutschen Pädagogik (L. Gurlitt)« je klic po nacionalnemški šoli s pogledom v bodoče delo

*) Prim. »Pop.« l. 1916. str. 66.

vzroje in pouka, kakor bi tudi za nas ne bilo brez haska. — S posebnim zanimanjem sem čital O. Seiniga »Der andere Grund«, kjer se je zastopnik moderne praktične metodike spustil na polje eksaktne psihologije in logike ter obravnava, deloma se opira na Reinkeja poglavje o simpatiji in antipatiji, pogovarja znanstveno njune vzroke ter izvaja svoj »drugi« vzrok, ki nastaja na njuni podlagi v nasprotju s pravim vzrokom, ki bi se moral kazati vsakomur vedno brez vsakega vpliva, če bi bilo to mogoče ravno zaradi simpatije, oziroma antipatije. Za analizo lastne obravnave svojega ravnanja z otroki bi učitelj razpravo s pridom čital. — »Für die Begabten (Eberhardt)« je prispevek k sedaj aktualnemu razpravljanju o enotni šoli ter se zlasti zavzema za visokošolsko izobrazbo učiteljstva, kar daje spisu šolsko-politično lice. — Kot tozadevno dopolnilo je izšel v 8. številki spis »Berechtigte und unberechtigte Klagen über die österreichischen Lehrerbildungsanstalten (R. F.)«, kjer se navajata kot poglavitna vzroka slabih uspehov na učiteljskih: 1. preobloženje gojencev, 2. preslab šolski material, s čemer pa za nas stvar ni izčrpana, ker ne gre vzroku do dna — namreč predpogoju za odstranitev obeh teh vzrokov, ki pa leži le v splošni preustrojitvi vsega šolstva. — Na tem mestu omenjamo še »Die Zukunft der Arbeitspädagogik (ur. E. Burger)«.

2. več prostora zavzemajo med razpravami metodični spisi daljše in krajše, več ali manj vredne vsebine, katerih vseh poglavitna zahteva je samodejavnost otrok. Od teh navajamo le najznamenitejše. — Že pri pogovoru v lanskem letniku in v letošnjih 1. in 2. številki sem opozarjal na spis »Anleitung zur Herstellung brauchbarer Lehrmittel aus den einfachsten Mitteln«, ki prinaša najprej navodila o izdelovanju okvirjev in napevanju slik in njih risanja, zlasti pri nazornem nauku; napravlanje plavža; škatlje za gosenice, kjer se lahko opazuje njihov razvoj; prireditev ma-

lega terarija; kar vse nudi učitelju, čeprav se ne ravna izrecno po teh navodilih, dovolj snovi in migljajev, da se uredi pouk v realijah praktično in odgovarjajoče zahtevam pouka samega. — »Ueber die Kunst des Erzählens (A. Pebersdorfer)« se čita s pridom, kakor istega pisatelja spis »Zur Eingliederung wertvoller Bücher in den Unterricht«. — Brückmann je zastopnik domače delovne metode in kot tak obravnava »Schaffende Arbeit im heimatkundlichen und erdkundlichen Unterricht«, kjer stvarja po Komenskega načelu »Z realno zaznavo, ne z verbalnim opisom reči naj se začenja pouk«. — Zanimiva je praktična skica »Einige Kapitel aus der Optik in der Unterrichtlichen Behandlung (F. Laube)«, kjer je princip za vse delo pri tem pouku: lastno napravlanje vsakega pripomočka po učencih in vsakega dela z njim, narejanje skupin, delo posameznika in v skupinah z gotovimi aparati, prireditev aparata od strani učencev s pomočjo učitelja, potem brez pomoči; pri vsakem poizkusu, da naj se učitelj vpraša: S katerimi preprostimi sredstvi to lahko napravi učenec? in tako zbira snov. — Na isto načelo se opira spis »Die Anschaulichkeit im Unterricht im weitesten Sinne (J. Schramek)«. — Za samodejavnost v najširšem smislu po Löttgeju in Gansbergu pa se zavzema G. Breitschwerdt v »Hie gebundener — hie freier Aufsatz«. — Marsikatero dobro zrno najde čitatelj brez predsodka v praktičnih poizkusih, izdanih pod naslovom »Kunterbunte Bilder aus meiner Unterrichtspraxis in der Elementarklasse (E. Zeissig)«. — Zelo zmetnično pa je nazorilo, ki si ga je namislil, si ga prikrojil ter ga kaže R. Herist v »Die Geometriescheibe«: ker smatram preprostost nazorila za prvi pogoj njegove resnične vrednosti, bi se kaj težko sprijaznil s to ploščo, zlasti že za to ne, ker je na njej poglavitno le učiteljevo demonstriranje. — Mnogo življenja kaže obravnava domoznanstva v »Die Hei-

matkarte (H. Künzelmann)«, za spisovni pouk pa opozarjam še na črtico »Eine Aufsatzstunde in der Landschule (F. Kitthel)«.

Posebno dobro je v tem letniku zastopana metodika risanja, kjer dopolnjujejo spise mnogovrstni okraski, risbe in skice. Omenjam le sledeče tozadevne spise: »Der Zeichenunterricht in der Kriegszeit (H. Watzelt)«; »Ankunftsstelle für Photographie und Projektion (O. Frey)«; »Lichtbild und Schule (O. Frey)«; »Willensbildung im Zeichenunterricht (G. Stiehler)«; »Die Malerei auf Stoffe (I. V. Ebert)«; »Reihe und Ornament (O. Seinig)«.

3. Kadar dobim v roke številko periodičnega lista, se poglabim najprej v končni razgled; tudi pri »Schaff. Arb.« odprem najprej »Kleine Beiträge« in »Lese-früchte«, po predelanju razprav se vračam zopet k njim, ker so tega vredni. Krajši praktični poizkusi so to iz šolskega dela, zapiski o šolski politiki, pregledi knjig, izpiski, citati iz njih — sploh bogastvo, iz katerega lahko zajemaš in se vedno z njim okoristiš. Zato ga priporočam v pregled.

Pav. Flerè.

»Die Lehrerfortbildung« 2.—5. števil. 1. 1916. — Ko sem opozoril na str. 66. letošnj. »Popotnika« na ustanovitev tega dvomesečnika ter navedel njegov program, sem dejal, da izdajateljeva obljuba v 1. števil. ni skromna, a da če bo držal, kar je obljubil, tudi ne bo prazna. Od takrat so se mi nabrale do danes k 1. še štiri številke, ki sem jih predelaval in se poglabljaval v njihovo vsebino, in list mi je postal dober prijatelj, krepka opora v nadaljnji izobrazbi. Takoj povem, kako je: Velika napaka pri nas Slovincih se mi zdi, da smo si ljudskošolski s srednješolskimi učitelji tako vsak-sebi. Takole enkrat na leto znabiti — zdaj še to ni — dobimo od S. Š. M. kako knjigo, ki jo je napisal strokovno izobražen pisec v nadaljno izobrazbo učiteljstvu; kaplja v morju — bi rekel. Bilo bi sicer tudi

lahko drugače, in če šteje »Popotnik« dva, tri sotrudnike iz srednješolskega učiteljskega stanu, bi jih lahko več štel, in dobiček bi ostal doma. Tako pa hodimo nepoznanci mimo nepoznancev ter si iščemo prijateljev v tujini, ker nam domačin ne ponudi roke. Povedano brez očitkov, ipak z grenkobo v srcu.

Zato sem rekel zgoraj, da mi je postal list dober prijatelj, lahko z mirno vestjo in se ne bojim zamere, če vnovič priporočam prijatelja-tujca in ga v malem pokažem.

Specialno nadaljni strokovni izobrazbi so namenjeni spisi: »Mathematik (Porstmann)« kot splošna metodika; Rustova »Mathematik« in »Physik« pa prinašata vaje in naloge, ki jih moram priporočati zlasti tistemu, ki se peča s to skupino meščanskošolskega študija. — Ostale, sem spadajoče, spise navajam kar naslovoma: »Mineralogischer Teil der Lehre von den Stoffen Heiss«; »Zur Chemie und Technologie des Eisens (Forker)«; »Einführung in das Ornamentieren (Rothe)«; »Räumliche Vorstellungen in der Erdkunde (Schulze)«; »Schriftmessungen, ihre Ausführung in ihre Bedeutung für die Schule (Schlag)«; »Der Schulgesang und seine Methoden (Wicke)«.

Splošnega znanstvenega značaja so spisi: »Volkstümliche Naturwissenschaft (Hassenpflug)«; »Rhythmus und Vorstellung in der ersten Kinderzeichnung (Kröttsch)«; »Zum Studium der Volkswirtschaft (Schulze)«; »Jugendführung und Jugendkunde (Ruttman)«; »Zur Erforschung des Landkindes (isti)«. — Posebno pa sem se zveselil v vsaki števil ter čital z zanimanjem in s pridom spisa »Vom Betrachten, Geniessen, Schaffen und anderen Dingen (Baudis)«, ki se nanj ozrem še na drugem mestu.

Šolsko-politični so razen mnogih krajših zapiskov pod stalno rubriko »Schulwissenschaftliche Rundschau

vzroje in pouka, kakor bi tudi za nas ne bilo brez ljaska. — S posebnim zanimanjem sem čital O. Seiniga »Der andere Grund«, kjer se je zastopnik moderne praktične metodike spustil na polje eksaktne psihologije in logike ter obravnava, deloma se opira na Reinkeja poglavje o simpatiji in antipatiji, pogovarja znanstveno njune vzroke ter izvaja svoj »drugi« vzrok, ki nastaja na njuni podlagi v nasprotju s pravim vzrokom, ki bi se moral kazati vsakomur vedno brez vsakega vpliva, če bi bilo to mogoče ravno zaradi simpatije, oziroma antipatije. Za analizo lastne obravnave svojega ravnanja z otroki bi učitelj razpravo s pridom čital. — »Für die Begabten (Eberhardt)« je prispevek k sedaj aktualnemu razpravljanju o enotni šoli ter se zlasti zavzema za visokošolsko izobrazbo učiteljstva, kar daje spisu šolsko-politično lice. — Kot tozadevno dopolnilo je izšel v 8. številki spis »Berechtigte und unberechtigte Klagen über die österreichischen Lehrerbildungsanstalten (R. F.)«, kjer se navajata kot poglavitna vzroka slabih uspehov na učiteljskih: 1. preobloženje gojencev, 2. preslab šolski material, s čemer pa za nas stvar ni izčrpana, ker ne gre vzroku do dna — namreč predpogoj za odstranitev obeh teh vzrokov, ki pa leži le v splošni preustrojitvi vsega šolstva. — Na tem mestu omenjamo še »Die Zukunft der Arbeitspädagogik (dr. E. Burger)«.

2. več prostora zavzemajo med razpravami metodični spisi daljše in krajše, več ali manj vredne vsebine, katerih vseh poglavitna zahteva je samodejalnost otrok. Od teh navajamo le najznamenitejše. — Že pri pogovoru v lanskem letniku in v letošnjih 1. in 2. številki sem opozarjal na spis »Anleitung zur Herstellung brauchbarer Lehrbeispiele aus den einfachsten Mitteln«, ki prinaša najprej navodila o izdelovanju okvirjev in napanjanju slik in njih risanja, zlasti pri nazornem nauku; napravljanje plavža; škatle za gosence, kjer se lahko opazuje njihov razvoj; prireditev ma-

lega terarija; kar vse nudi učitelju, čeprav se ne ravna izrecno po teh navodilih, dovolj snovi in migljajev, da se uredi pouk v realnih praktično in odgovarjajoče zahtevam pouka samega. — »Ueber die Kunst des Erzählens (A. Pebersdorfer)« se čita s pridom, kakor istega pisatelja spis »Zur Eingliederung wertvoller Bücher in den Unterricht«. — Brückmann je zastopnik domače delovne metode in kot tak obravnava »Schaffende Arbeit im heimatkundlichen und erdkundlichen Unterricht«, kjer stvarja po Komenskovega načelu »Z realno zaznavo, ne z verbalnim opisom reči naj se začne pouk«. — Zanimiva je praktična skica »Einige Kapitel aus der Optik in werkkundlicher Behandlung (F. Laube)«, kjer je princip za vse delo pri tem pouku: lastno napravljanje vsakega pripomočka po učencih in vsakega dela z njim, narejanje skupin, delo posameznika in v skupinah z gotovimi aparati, prireditev aparata od strani učencev s pomočjo učitelja, potem brez pomoči; pri vsakem poizkusu, da naj se učitelj vpraša: S katerimi preprostimi sredstvi to lahko napravi učenec? in tako zbira snov. — Na isto načelo se opira spis »Die Anschaulichkeit im Unterricht im weitesten Sinne (J. Schramek)«. — Za samodejalnost v najširšem smislu po Lüttgeju in Gansbergu pa se zavzema G. Breitschwerdt v »Hie gebundener — hie freier Aufsatz«. — Marsikatero dobro zmo najde čitatelj brez predsodka v praktičnih poizkusih, izdanih pod naslovom »Kunterbunte Bilder aus meiner Unterrichtspraxis in der Elementarklasse (E. Zeissig)«. — Zelo zmetnično pa je nazorilo, ki si ga je namislil, si ga prikožil ter ga kaže R. Herbst v »Die Geometriescheibe«; ker smatram preprostost nazorila za prvi pogoj njegove resnične vrednosti, bi se kaj težko sprijaznil s to ploščo, zlasti že za to ne, ker je na njej poglavitno le učiteljevo demonstriranje. — Mnogo življenja kaže obravnava domoznanstva v »Die Hei-

matkarte (H. Kinzelmann)«, za spisovni pouk pa opozarjam še na črtico »Eine Aufsatzstunde in der Landschule (F. Kitthel)«,

Posebno dobro je v tem letniku zastopana metodika risanja, kjer dopolnjujejo spise mnogovrstni okraski, risbe in skice. Omenjam le sledeče tozadevne spise: »Der Zeichenunterricht in der Kriegszeit (H. Watzelt)«; »Auskunftsstelle für Photographie und Projektion (O. Frey)«; »Lichtbild und Schule (O. Frey)«; »Willensbildung im Zeichenunterricht (G. Stiehler)«; »Die Malerei auf Stoffe (L. V. Ebert)«; »Reihe und Ornament (O. Seinig)«.

3. Kadar dobim v roke številko periodičnega lista, se poglobim najprej v končni razgled; tudi pri »Schaff. Arb.« odprem najprej »Kleine Beiträge« in »Lese-früchte«, po predelanju razprav se vračam zopet k njim, ker so tega vredni. Krajši praktični poizkusi so to iz šolskega dela, zapiski o šolski politiki, pregledi knjig, izpiski, citati iz njih — sploh bogastvo, iz katerega lahko zajemaš in se vedno z njim okoristiš. Zato ga priporočam v pregled.

Pav. Flerč.

»Die Lehrerfortbildung« 2.—5. štev. 1. 1916. — Ko sem opozoril na str. 66. letošnj. »Popotnika« na ustanovitev tega dvome-sečnika ter navedel njegov program, sem dejal, da izdajateljeva obljuba v 1. štev. ni skromna, a da če bo držal, kar je obljubil, tudi ne bo prazna. Od takrat so se mi nabrale do danes k 1. še štiri številke, ki sem jih predelaval in se poglajbljal v njihovo vsebino, in list mi je postal dober prijatelj, krepka opora v nadaljnji izobrazbi. Takoj povem, kako je: Velika napaka pri nas Slovincih se mi zdi, da smo si ljudskošolski s srednješolskimi učitelji tako vsak-sebi. Takole enkrat na leto znabiti — zdaj že to ni — dobimo od S. Š. M. kako knjigo, ki jo je napisal strokovno izobražen pisec v nadaljno izobrazbo učiteljstvu; kaplja v morju — bi rekel. Bilo bi sicer tudi

lahko drugače, in če šteje »Popotnik« dva, tri sodružnike iz srednješolskega učiteljskega stana, bi jih lahko več štel, in dobiček bi ostal doma. Tako pa hodimo nepoznanci mimo nepoznancev ter si iščemo prijateljev v tujini, ker nam domačin ne ponudi roke. Povedano brez očitkov, ipak z grenkobo v srcu.

Zato sem rekel zgoraj, da mi je postal list dober prijatelj, lahko z mirno vestjo in se ne bojim zamere, če vnovič priporočam prijatelja-tujca in ga v malem pokažem.

Specialno nadaljni strokovni izobrazbi so namenjeni spisi: »Mathematik (Porstmann)« kot splošna metodika; Rustova »Mathematik« in »Physik« pa prinašata vaje in naloge, ki jih moram priporočati zlasti tistem, ki se peča s to skupino meščanskošolskega študija. — Ostale, sem spadajoče, spise navajam kar naslovoma: »Mineralogischer Teil der Lehre von den Stoffen Heiss«; »Zur Chemi und Technologie des Eisens (Forker)«; »Einführung in das Ornamentieren (Rothe)«; »Räumliche Vorstellungen in der Erdkunde (Schulze)«; »Schriftmessungen, ihre Ausführung in ihre Bedeutung für die Schule (Schlag)«; »Der Schulgesang und seine Methoden (Wicke)«.

Splošnega znanstvenega značaja so spisi: »Volkstümliche Naturwissenschaft (Hassenpflug)«; »Rhythmus und Vorstellung in der ersten Kinderzeichnung (Krötzsch)«; »Zum Studium der Volkswirtschaft (Schulze)«; »Jugendführung und Jugendkunde (Ruttmann)«; »Zur Erforschung des Landkindes (isti)«. — Posebno pa sem se zveselil v vsaki številki ter čital z zanimanjem in s pridom spisa »Vom Betrachten, Geniessen, Schaffen und anderen Dingen (Baudis)«, ki se nanj ozrem še na drugem mestu.

Šolsko-politični so razen mnogih krajših zapiskov pod stalno rubriko »Schulwissenschaftliche Rundschau

für Österreich und Deutschland« spisi: »Ein Versuch, die Lehrerfortbildung zu organisieren (Heiss)«; »Grundlegendes über die Lehrerfortbildung (Heywang)« in

»Gedanken über Fortbildung (Prachauer). — Spisov, ki jih je rodil vojni čas in nekatere druge aktualne prilike, ne omenjam tudi ne tukaj.

Pav. Flerè.

RAZGLED.

Franc Levec in Franc Hubad.

Po sklepu lista nam je došla pretresljiva vest, da nam je kruta smrt zaporedoma pobrala dva odlična slovenska šol-

nika, dve izraziti osebnosti. Izidnila sta v Ljubljani, in sicer dne 2. t. m. dvorni svetnik Franc Levec, dan pozneje: 3. t. m. pa dvorni svetnik Franc Hubad, oboja bivša c. kr. deželna šolska nadzornika. — Izbornima kulturnima delavcema »večnaja pamjet!«

A. ŠOLSTVO.

Šolski obisk na srednjih in visokih šolah avstrijskih v šolskem letu 1915/16.*

A. Srednje šole.

A. Srednje šole:	Š t e v i l o				Učni jezik	Število učencev		
	gimnazij	realk	delk. licejev	skupaj		moških	ženskih	skupaj
Nižjeavstrijsko . . .	42	25	19	86	nemški	23.657	4.154	27.811
Gornjeavstrijsko . .	9	2	3	14	nemški	2.822	466	3.288
Salcburško	3	1	1	5	nemški	840	183	1.023
Štajersko	9	8	1	18	17 nemški 1 nem.-slov.	5.007	302	5.309
Kranjsko	7	2	1	10	3 nemški 4 nem.-slov. 3 slov.	2.809	274	3.083
Primorsko	12	6	5	23	8 nemški 12 ital. 2 arbo-hrv. 1 slov.	2.932	646	3.578
Tirolsko in Voralb.	17	5	2	24	18 nemški 5 ital. 1 nem.-ital.	3.619	437	4.056
Češko	83	46	15	134	59 nemški 85 češki	33.364	3.177	36.541
Moravsko	38	29	5	72	34 nemški 38 češki	15.810	1.184	16.994
Šlezko	11	5	3	19	13 nemški 3 češki 3 poljski	3.774	290	4.064
Galicija	121	14	12	147	1 nemški 131 poljski 14 maloruski 1 utrakv.	22.993	3.055	26.048
Bukovina	14	2	5	21	9 nemški 3 maloruski 10 utrakv.	4.894	1.067	5.961
Dalmacija	6	2	—	8	2 ital. 6 arbo-hrv.	1.715	83	1.798
Skupni pregled:	272	147	72	491	—	124.309	15.346	139.655

* Poročilo se je zakasnilo zaradi tehničnih ovir.

B. Visoke šole:

Vseh slušateljev je bilo vpisanih 11.713, od teh 8964 moških (67,53%), 2749 ženskih (23,47%); rednih je bilo 9952 (84,96%), izrečnih 1411 (12,05%), slušateljev (slušaateljic) in hospitantov (hospitantk) 350 (2,99%).

Na posamezna vsučilišča je odpadlo:

Dunaj	3350	1168	4518
Gradec	612	172	784
Insbruk	523	64	587
Praga (češko)	1737	591	2328
Praga (nemško)	557	113	670
Levov	800	302	1102
Krakov	1108	339	1447
Černovice	94	—	94
Salzburg	40	—	40
Olamuc	143	—	143

Posamezne fakultete so obsegale slušateljev:

teološka	1444	—	12,33%
pravo- in državnoznanska	3954	—	33,76%
medicinska	2600	—	22,20%
filozofska	3715	—	31,71%

Preosnova učiteljišč. Naučno ministrstvo je izdelalo načrt, kako preosnovati avstrijska učiteljišča, da bi odgovarjala potrebam sedanjega časa. Rok, kdaj se bodo uveljavile te preosnove na naših učiteljiščih, še sicer ni določen, toda domneva se, da že s prihodnjim šolskim letom. Bistvene preosnove bodo sledeče: Dosedaj so bili na vsakem učiteljišču štiri letniki, v bodoče jih bo pa pet. V zadnjem letniku se bo poučevalo tudi o kmetijstvu. Pouk v drugem deželnem jeziku bo obvezni učni predmet. Orgle in glasovir bosta v bodoče neobvezna predmeta na učiteljiščih. V zadnjih letnikih učiteljišč se bo nekoliko poučevalo tudi o učnem gradivu, ki je uvedeno v višjih gimnazijskih razredih.

B. TO IN ONO.

Protiv »enotni šoli« je zapisal v letoš. sept. števil. »Hochlanda« dr. J. E. Dahl besede, ki so zaradi svojega posebnega stališča in zaradi odličnosti pisateljjeve osebnosti vredne, da jih priobčimo v celoti, kakor se glase: »Prijatelji in nasprotniki nove šole so že govorili, ne da bi se še danes

lahko reklo, kakšen bo razvoj našega šolstva. Pri zagovornikih enotne šole pogrešamo jasnost v pojmovni določitvi njenega smotra; nasprotniki niso zastonj povdarjali, da je sedanja doba vse prej ko pripravna, da otvori diskusijo o vprašanju take načelnosti in tolike pomembnosti kakor je šolsko vprašanje, ter celo zahteva njegovo ugotovitev. Gotovo je, da preizkušanje enotne šole ne sme mimo vprašanja, v koliko se je izkazalo današnje šolstvo pogrešeno v svojem ustroju in v svojem bistvu. Če je »pruski šolnik« odločno pripomogel k zmagi pri Šadovi, sme nemška šola od včeraj in od danes zahtevati, da se upošteva v tej vojni, ki je snema sedaj svet s tečajev, po nji in z njo. Pred vojno si je stavil v Parizu socialistično-prostozi-darski odbor, ki mu je podpisan za tajnika prof. Broda, nalogo, zlasti Nemčijo osrečiti pod pretvezo šolske reforme za mednarodnimi načrti. Francoske, angleške in ameriške šole so se nam stavile za zgled. Vojna je nagnala to propagando. Toda treba je, da imamo tudi zdaj odprte oči za to predzgodovino, če poizkušajo delati gotovi krogi bolj s skrbnostjo kakor s čutom odgovornosti za enotno šolo. Kot stanovsko vprašanje učiteljstva moramo enotno šolo upoštevati. Že dlje časa se zahteva odstranitev razlik v predizobrazbi ljudskošolskih in akademično izobrazjenih učiteljev. Nekatera ministrstva (v Nemčiji, op. por.) so omogočila ljudskošolskemu učiteljstvu obisk vsučilišča, ne da bi s tem dovolj ustregla željam večine. Če pa se uvede enotna šola, je treba tudi zenačiti vse učiteljstvo. S tem pa se sproži lavina etičnih, narodno-gospodarskih in finančnih vprašanj, ki bi bila lahko nevarna državni celoti (podčrtal poroč.). Nemška ljudska in višja šola nam je ustvarila vojake, ki se jim svet čudi ter se jih boji; obrtniške organizacije vseh struj so vsadile v mase rokodelskega naroda samozavest in odgovornostni čut za občestvo, da celo požrtvovalnost posameznika za veliko stvar. Ali bi po tej poti naprej ne mogli doseči stanja, ki bi brez načelno-prevratne izpreme-

für Österreich und Deutschland» spisi: »Ein Versuch, die Lehrerfortbildung zu organisieren (Heiss)»; »Grundlegendes über die Lehrerfortbildung (Heywang)« in

»Gedanken über Fortbildung (Prachauer). — Spisov, ki jih je rodil vojni čas in nekatere druge aktualne prilike, ne omenjam tudi ne tukaj.

Pav. Flerè.

RAZGLEd.

Franc Levec in Franc Hubad.

Po sklepu lista nam je došla pretresljiva vest, da nam je kruta smrt zaporedoma pobrala dva odlična slovenska šol-

nika, dve izraziti osebnosti. Izidnila sta v Ljubljani, in sicer dne 2. t. m. dvorni svetnik Franc Levec, dan pozneje: 3. t. m. pa dvorni svetnik Franc Hubad, oba bivša c. kr. deželna šolska nadzornika. — Izbornima kulturnima delavcema »večna pamjet!«

A. ŠOLSTVO.

Šolski obisk na srednjih in visokih šolah avstrijskih v šolskem letu 1915/16.*

A. Srednje šole.

A. Srednje šole :	Š t e v i l o				Učni jezik	Število učencev		
	gimnazij	realk	dekl. licejev	»kupaj		moških	ženskih	»kupaj
Nižjeavstrijsko . . .	42	25	19	86	nemški	23.657	4.154	27.811
Gornjeavstrijsko . . .	9	2	3	14	nemški	2.822	466	3.288
Salcburško	3	1	1	5	nemški	840	183	1.023
Štajersko	9	8	1	13	17 nemški 1 nem.-slov.	5.007	302	5.309
Kranjsko	7	2	1	10	3 nemški 4 nem.-slov. 3 slov.	2.809	274	3.083
Primorsko	12	6	5	23	8 nemški 12 ital. 2 srbo-hrv. 1 slov.	2.932	646	3.578
Tirolsko in Voralb.	17	5	2	24	18 nemški 5 ital. 1 nem.-ital.	3.619	437	4.056
Češko	83	46	15	134	59 nemški 85 češki	33.364	3.177	36.541
Moravsko	38	29	5	72	34 nemški 38 češki	15.810	1.184	16.994
Šlezko	11	5	3	19	13 nemški 3 češki 3 poljski	3.774	290	4.064
Galicija	121	14	12	147	1 nemški 131 poljski 14 maloruski	22.993	3.055	26.048
Bukovina	14	2	5	21	1 utrakv. 9 nemški 3 maloruski 10 utrakv.	4.894	1.067	5.961
Dalmacija	6	2	—	8	2 ital. 6 srbo-hrv.	1.715	83	1.798
Skupni pregled :	272	147	72	491	—	124.309	15.346	139.655

* Poročilo se je zakasnilo zaradi tehničnih ovir.

B. Visoke šole:

Vseh slušateljev je bilo vpisanih 11.713, od teh 8964 moških (67,53%), 2749 ženskih (23,47%); rednih je bilo 9952 (84,96%), izrečnih 1411 (12,05%), slušateljev (slušateljic) in hospitantov (hospitantk) 350 (2,99%). Na posamezna vsučilišča je odpadlo:

Dunaj	3350	1168	4518
Gradec	612	172	784
Insbruk	523	64	587
Praga (češko)	1737	591	2328
Praga (nemško)	557	113	670
Levov	800	302	1102
Krakov	1108	339	1447
Černovice	94	—	94
Salzburg	40	—	40
Olamuc	143	—	143

Posamezne fakultete so obsegale slušateljev:

teološka	1444	—	12,33%
pravo- in državnoznanska	3954	—	33,76%
medicinska	2600	—	22,20%
filozofska	3715	—	31,71%

Preosnova učiteljišč. Naučno ministvo je izdelalo načrt, kako preosnovati avstrijska učiteljišča, da bi odgovarjala potrebam sedanjega časa. Rok, kdaj se bodo uveljavile te preosnove na naših učiteljiščih, še sicer ni določen, toda domneva se, da že s prihodnjim šolskim letom. Bistvene preosnove bodo sledeče: Dosedaj so bili na vsakem učiteljišču štiri letniki, v bodoče jih bo pa pet. V zadnjem letniku se bo poučevalo tudi o kmetijstvu. Pouk v drugem deželnem jeziku bo obvezni učni predmet. Orgle in glasovir bosta v bodoče neobvezna predmeta na učiteljiščih. V zadnjih letnikih učiteljišč se bo nekoliko poučevalo tudi o učnem gradivu, ki je uvedeno v višjih gimnazijskih razredih.

B. TO IN ONO.

Protí »enotni šoli« je zapisal v letoš. sept. števil. »Hochlanda« dr. J. E. Dahl besede, ki so zaradi svojega posebnega stališča in zaradi odličnosti pisateljve osebnosti vredne, da jih priobčimo v celoti, kakor se glase: »Prijatelji in nasprotniki nove šole so že govorili, ne da bi se še danes

lahko reklo, kakšen bo razvoj našega šolstva. Pri zagovornikih enotne šole pogrešamo jasnost v pojmovni določitvi njenega smotra; nasprotniki niso zastonj povdarjali, da je sedanja doba vse prej ko pripravna, da otvori diskusijo o vprašanju take načelnosti in tolike pomembnosti kakor je šolsko vprašanje, ter celo zahteva njegovo ugotovitev. Gotovo je, da preizkušanje enotne šole ne sme mimo vprašanja, v koliko se je izkazalo današnje šolstvo pogrešeno v svojem ustroju in v svojem bistvu. Če je »pruski šolnik« odločno pripomogel k zmagi pri Sadovi, sme nemška šola od včeraj in od danes zahtevati, da se upošteva v tej vojni, ki je snema sedaj svet s tečajev, po nji in z njo. Pred vojno si je stavil v Parizu socialistično-prostozi-darski odbor, ki mu je podpisan za tajnika prof. Broda, nalogo, zlasti Nemčijo osrečiti pod pretvezo šolske reforme z mednarodnimi načrti. Francoske, angleške in ameriške šole so se nam stavile za zgled. Vojna je nagnala to propagando. Toda treba je, da imamo tudi zdaj odprte oči za to predzgodovino, če poizkušajo delati gotovi krogi bolj s skrbnostjo kakor s čutom odgovornosti za enotno šolo. Kot stanovsko vprašanje učiteljstva moramo enotno šolo upoštevati. Že dlje časa se zahteva odstranitev razlik v predizobrazbi ljudskošolskih in akademično izobraženih učiteljev. Nekatera ministva (v Nemčiji, op. por.) so omogočila ljudskošolskemu učiteljstvu obisk vsučilišča, ne da bi s tem dovolj ustregla željam večine. Če pa se uvede enotna šola, je treba tudi zenačiti vse učiteljstvo. S tem pa se sproži lavina etičnih, narodno-gospodarskih in finančnih vprašanj, ki bi bila lahko nevarna državni celoti (podčrtal poroč.). Nemška ljudska in višja šola nam je ustvarila vojake, ki se jim svet čudi ter se jih boji; obrtniške organizacije vseh struj so vsadile v mase rokodelskega naroda samozavest in odgovornostni čut za občestvo, da celo požrtvovalnost posameznika za veliko stvar. Ali bi po tej poti naprej ne mogli doseči stanja, ki bi brez načelno-prevratne izpreme-

nitve današnjega sistema jamčil talenta njegov razvoj, povprečniku njegove dovršitve?» —

Dahlvi dokazi so navidezni — glavne sem podčrtal — kajti iz njih se kaže sirah konservativnosti pred potrebnim bojem proti sistemu, bojem, ki edini more rešiti šolsko vprašanje. Predzgodovina šolskega reformstva, kakor jo navaja zgoraj, je znabiti resnična, priznavamo tudi plemenitost ciljev; ali pa bo mogoče po vojni se narodno zabubati ter se uspešno boriti proti internacionali, ki ji ostanejo življenjski pogoji v današnji generaciji v strelskih jarkih, je vprašanje, ki težko, da bi ga reševal kdo drugi kakor narodi sami. Pozabiti pa tudi ne smemo, da stane vsaka priprava za ohranitev naroda denar, premagovanje in delo. Ali naj bo to drugače pri šoli?

Franečev.

O šolski nadložnosti na Francoskem piše Francoz Lucien Descaves med drugim naslednje resnične besede: »Ne smemo si zakrivati, da je prinesla vojna veliko zmedo v razmere naših nižjih in višjih šol. Napačno bi bilo reči: »No, ti dve leti mladina že uohiti.« Bo-li to res? Mnogo staršev dvomi o tem. Moje mnenje je isto, kajti otroci nimajo za pouk tiste zbranosti in pozornosti med vojno, kakor v mirnem času. Preveč drugih zahtev se stavi nanje. Vsak hip se zahteva po šolah od njih, da se udeležujejo na ta ali oni način »narodnostne obrambe«, poslušajo govore o vojni in o drugem. Pouk sam pa je ostal mlačen. Vse čaka le na konec pouka in na počitnice. Uspeh je popuščanje discipline. Od začetka vojne sem je postal šolski obisk prazna beseda. Pomanjkanje delavcev po deželi sili starše, da upregajo deco k poljedelskim delom. V mestih, kjer takih del ni, vlada ista prostost. Matere rabijo otroke doma. Mnogo je tudi staršev, ki prepuščajo otroke same sebi vsled slabosti ali iz površnosti. Pravijo pa, ko bo konec vojne in se povrnejo očetje domov, da pride spet vse v stari red. Kaj res kdo to veruje? Ne povrnejo se domov vsi očetje. Ač pa bo imela mati dovolj moči, da obvaruje svojega

otroka straupoti, na katero je zašel? Mu ho-li odpravila slabe navade, ki mu jih je dozljaj puščala? Ali bo mogla vpostaviti mati, vdova, vnovič poročena, načelo avtoritete?»

»Fr. L.-Stimme«, po kateri posnemamo te stavke, jim pristavlja: »Te resnice ne veljajo le za Francijo, marveč za vse dežele vojnokajočih držav. Vsepovsod je upanje, da priškoči avtoriteta šole na pomoč oslavljeni avtoriteti družinskih poglavarjev. Če bi sama ne spadala med oslavljenе avtoritete! Če bi le družina in šola sedaj še pogosteje ne prikrižavali njenih načrtov!«

In končno pozivlja občestvo, družbo na rešitev vseh problemov. — Mi pa pravimo: V nas samih je rešitev, v narodu in učitelstvu, za kar pa je treba odločnega, vsestranskega skupnega dela; čim preje, tem boljše, kajti sila je velika. —č.

Delovna šola — ideal bodočega šolstva. »Naloga vseh šol, ljudskih kakor višjih šol je, voditi človeka do razvoja vseh njegovih zmožnosti, njegovih telesnih, intelektualnih, нравstvenih, estetičnih, verskih sli, da se udeje tvuje kot uporaben član v ljudskem in narodnostnem občestvu. Da se to doseže, moramo na vsak način ven iz prisilne discipline in iz vsega docela spominskega učnega ustroja. V sedanjem ljudskem šolstvu navzlic mnogemu napredku v tem oziru še dolgo nismo blizu te svrhe, tu se mora začeti reformno delo. In v tem mora ljudska šola zahtevati, da se brezpogojno in neprikrajšano uresniči v njej ideal delovne šole.« (Dr. K. Kessler, »Pädagog. Magazin« štev. 619.)

Besedna razlaga pri čitanju. »Kar nedostaja otroku pri besedni razlagi, je življenje. To pa je ravno, kar otrok hoče; življenje. Kar ne živi, nima zanj pomena, kakor za mnoge zveri ne mrhovina. Življenje mora imeti pouk v čitanju, toplo, kipeče življenje. In vsa naša poučevalna umetnost mora biti v tem, da tega življenja ne zatira in ne ovira, pač pa je budi in goji. No, in nejasnosti? Ker smo že pri tem, ne zapustim vprašanja, preden nisem dal nanje popolnega odgovora. Najprej nekaj pregreš-

nega. Ni me strah pred tem in tudi nikakega hudodelstva ne najdem v tem, če izpustim tupatam kako nejasnost, ki je ne zgrabim. Zakaj pa naj bo vsaka beseda brezpogojno jasna? Zakaj pa je treba izviti iz vsake nove besede vsak možni pomen? Kadar čitamo odrasli, tega ne delamo. Če čitamo roman, pesem, dramo in najdemo kopico besedi, ki jih ne razumemo, spoznamo pa njih pojem iz vsebine, ali pa ta praznina celotnemu vtisu sploh ne škoduje. Kaj zato? Prav toliko, kakor če pri umetniški sliki ne vemo botaniškega imena za grm, ki je naslikan, ali — za vrsto kamenja, iz katerega je sezidana hiša v ozadju. To tuje preskočimo, pa je. Pravico pa, ki si jo jemljemo tu sami, dovoljujmo tudi svojim učencem. Ni treba, da smo vsepovsod pedanti, zlasti ne pri literarnih umotvorih. (Iz Heywang »Der Deutschunterricht in der wenig gegliederten Landschule.«)

Društvo za mednarodno vzgojo, ki mu je namen zblíževati vse narode in narodnosti na vzgojnem polju, se je ustanovilo še pred vojno na Švedskem. Društvo obstoja še vedno, in ker ni izključeno, da mu bo poverjena po vojni nova naloga, se povrnemo nanje v prihodnjem letniku z daljšim poročilom.

Skrb za šoliodraslo mladino. »Prava skrb to ni, če mora vajenec ali pomočnik, ki se je trudil ves dan pri svojem delu, v večernih urah k težkim telovadnim vajam; ravnotako ne, če naj se udeležuje učenec na nedeljo, ki naj mu prinese počitek, napornih in utrudljivih potov. S tem nismo nasprotniki ne resne telovadbe in ne pravilno zasnovanih mladinskih potovanj, pač pa zahtevamo, da se velike naloge, ki jih ima mladinska skrb, organično uvrste k zahtevam, ki za mladino že same na sebi niso premale.« (Ruttmann: Grundlage der Jugendführung.)

E. Meumannov naslednik na vseučilišču v Hamburgu je postal William Stern, ki se je pečal znanstveno dozdej zlasti z izrednimi psihološkimi pojavi (studije o Elen Keller) in s psihološkimi pojavi pri otrokih, z njih jezikom. Njegovo svetovno

naziranje je takozvani »kritični personalizem«, o katerem obravnava načelno vprašanje v »Person und Sache« (1906), nadaljnji razvoj pa v »Vorgedanken zu einer Weltanschauung« (1915).

Ženska visoka šola za socialne poklice. Vojna je ustvarila razmere, vsled katerih je nastalo na Nemškem mnogo povpraševanja po znanstveno izobraženih ženskah, zlasti za socialna dela. V Nemčiji so imeli že zdaj več zavodov, na katerih so se ženske izobraževale za socialne urednice, a ti zavodi so bili jako neenaki in niso zadovoljivali. Zdaj je mesto Kolonija ustanovilo posebno visoko šolo, v kateri se bodo ženske izobraževale za socialne poklice, v prvi vrsti za posle socialnih uradov, za nadzorovanje ženskih delavskih razmer, otrok, stanovanj, posredovanje služb itd. itd. To je prva visoka šola te vrste.

Nevarnost spolnih bolezni je po statistiki prof. Fingerja v 6000 slučajih silno velika. Zlasti strašno je njegovo opozarjanje na veliko nevarnost ekstragenitalnega okuženja; tam, kjer postane silniš epidemična, ni več samo spolna bolezen, pač pa nalezljiva kuga, ki se razširja izven spolnega občevanja; število slučajev izvenspolne skleroze in vulvogagenitis pri malih deklicah raste. Avstrija je v tem ozira še na slabšen ko Nemčija. V mirnem času ima ta 18 do 21%, Avstrija pa 62% spolnobočnih vojakov. V vojnem letu 1870/71 se je število teh vojakov v Nemčiji podvojilo (42%). To in obsežnost mobiliziranih ljudi v avstrijski vojski jemlje prof. Finger za podlago svojega računa, po katerem bo po vojni 700.000 do 800.000 spolnobočnih vojakov, pri tem pa je še razsežnost brezprimerna napram letu 1870/71 in ji danes še ni videti konca. — Ob takih številkah nas mora biti pač strah za naše ljudstvo in za našo bodočo šolsko mladino.

Eksplozivna psihologija. Temelj eksaktne znanosti je poizkus. Znameniti učenjaki so prenesli to spoznanje na filozofijo in njeno ožjo hčerko psihologijo ter ustanovili novo znanost eksperimentalno psihologijo. Za njenega začetnika velja

† W. Wundt, čigar psihološki laboratorij v Leipzigu je postal zgleden za vse podobne naprave v starem in novem svetu, in ki je ustvaril s svojimi učenci načelna dela za novo znanost. Njen pomen je dozdaj tako narastel, da zahtevajo njeni zastopniki zase posebne vseučiliške stolice. Vendar pa je tudi med učenjaki še ugovor. Ti zahtevajo popolno samostojnost, oni izločitev od filozofske in priklopitve medicinski fakulteti. Naj pa se reši spor kakor hoče, to je gotovo: mlada znanost je zbudila nove poti v filozofiji, v medicini in v pravoznanstvu, najnovejši čas jo je zvezal s pedagogiko ter jo napravil za dolžnostni študij tudi za nas učitelje. —č.

Iz Tolstejeve pedagogike. V let. »Napredku« pogovarja dr. P. Radosavljevič Tolstejevo pedagogiko, ki jo smatra predvsem za negativno, destruktivno kritikanje. Kot negativne principe navaja:

1. Narod (ljudstvo) najbolj ve, kaj mu je treba in kaj želi v pogledu znanja in kulture; to je treba, da izvira iz narodnih potreb.

2. Vsaka impozicija v vzgajanju je škodljiva.

3. Vsaka avtoriteta ali informiteta ali oficialnost se maščuje v vzgajanju.

4. Narod hoče, da se vzgaja, a mi to glupo sprejemamo.

Kot edini konstruktivni prilog v Tolstejevi pedagogiki navaja R. kombiniranje vseh metod, kar lahko nazivamo »svobodno« ali »libertansko« metodo, in to v šoli, kjer se vse poučuje po tej. —č.—

Zive jezike v šolo! — tako zahteva v »Körperliche Erziehung« (11, 12, iz 1915.) nek dopisnik z bojnega polja, iz kojega pisma posnemamo: »Kakor trpko roganje se čuje, če se glas od rezervnih častnikov in od moštva na vprašanje, katerega jezika so zmožni, odgovor vedno le: »grščine«, »latinščine«, eventualno še »francoščine« ali »angleščine«. Potrebujem pa patroljnega poveljnika, stražnega poveljnika, ki razume moje ogrsko, češko, moje poljsko, moje romunsko ali hrvatsko moštvo ter se z njim pomeni! Obupal bi človek

časih in vendar bi bilo tako lahko odpraviti to zlo že v šolah. Moj sin je gimnazijec in ravnokar mi piše žena, da gre malemu tretješolcu zelo trda v »grščini«, da se sicer pridno uči, a grščine ne razume, je bil zato grajan ter izgublja veselje do učenja. Prijemljem se za glavo. Na bojišču in doma stoka in ječi vse pod nesrečnimi vplivi naših učnih načrtov v šoli, nikogar pa ni, ki bi odpravil te čudne razmere. Ali ni vsaka ura, ki jo posveča naša mladina praktično brezvrednostnemu študiju, rop na moči, veselju do dela, in težka zamuditev pri važnejših vprašanjih, ki naj bi jim bil otrok bliže...?« — Upajmo, da najdejo taka vprašanja odgovore v posledičnih izvajanjih.

Psihologija otroškega risanja. »Zdi se, kakor da je v duši vsakega otroka vkočinjena vera na popolnost individua. — Oblika je otrokom vedno le vir za barvo. Željno se vrže na to, da jo obdrži v čistih, nepretrganih tonih. Luči in sence ne vidi, ker je to nezdržljivo z njegovo vero na popolnost, da bi bila čista, t. j. popolna barva raztrgana vsled zunanjih faktorjev. (R. Rothe v »Die Kinder u. der Krieg«.)

Šolarski vrtovi v Zürichu. Ti vrtovi niso šolski učni vrtovi, pač pa delovni, da se uče otroci na njih samostojnega dela. Manjšim učencem je določena površina do 20 m², večjim 25 do 30 m². Vsak otrok mora upoštevati pri svojem vrteu sledeča pravila, ki jih podpiše pri prejemu, da se bo po njih ravnal:

1. Tvoja dolžnost je pomagati, da je v vrtu vedno red!
2. Pazi, da je vrtec vedno snažen plevela in odpadkov!
3. Soodgovoren si za red v kočici in na kupih komposta!
4. Osnaži orodje po vsakem delu ter ga shrani na svojem prostoru!
5. Pomagaj pri delu tudi svojemu sosedu!
6. Izvršuj natančno navodila učiteljeva!
7. Drži se vestno delovnega časa!
8. Vztrajaj krepko do konca!

9. Če si zadržan, naznani to z lastno napisano, a od očeta ali matere podpisano opravičbo!

Kako nastaja slaboumnost otrok. O tem vprašanju je poročal v obširnem spisu dr. Hovorka v lanskem »Zeitschr. f. K.-Schutz u. J.-Fürs.« ter je navajal natančne podatke o otrokih, ki so bili v letu 1913. v zavodu za slaboumne v Guggingu. Glavno vlogo igra podedovanje vsled raznih bolezni staršev; tako je bilo od 419 otrok (115 dečkov in 264 deklic) po starših vzrok

	pri otrokih	
alkoholizem		130
blaznost		51
duševna omejenost ali slaboumnost		43
močna nevrastenija		13
epilepsija		15
samomor		21
krvno sorodstvo		8
tuberkuloza		61
sifilis		4
ostrazenje matere		11
sladkorna bolezen		2
gluhonemost		3
	skupaj:	362

Najbolj se pozna podedovanost pri alkoholikih; tako je bil alkoholik

	dečkov	deklic	skupaj
oče	34	42	76
mati	1	4	5
ded	8	24	32
babica	—	3	3
stric	1	13	14
	skupaj: 44	86	130

Se nekaj števil iz kriminalistike v vojnem času. V okrožju dunajskega nadsodišča je bilo mladinskih sodnijskih slučajev:

V starosti 10-12 l.: od 14-16 l.: od 16-18 l.

leta 1914	3	49	114
leta 1915	0	35	105
leta 1916 do 31. 7.	18	134	231

Pripomba k številkam ni potrebna.

Enotna šola v württemberški kameri.

Pri posvetovanju o učnem etatu je prišlo v württemberški kameri tudi enotna šola na razgovor. Socialni demokrat Heymann je bil za njo in sicer za združitev vseh konfesij, za učno in šolsko prisilnost v nasprotju s privatno izobrazbo, za učno pro-

stost na srednjih in visokih šolah. Vodja centruma Gröber je izrazil, da je njegova frakcija za konfesionalno šolo in za pravico privatnih šol; staval pa je sledeči predlog: »Kraljeva državna vlada se poziva, da preskrbi potrebna finančna sredstva, s katerimi se omogoči sposobnim učencem revnih krogov obisk višjih šol vseh vrst in visokih šol in s tem pristop do vseh poklicev v večji meri, kakor je bilo to doslej.« Predlog je bil sicer z večino sprejet, a v koliko se izvede, je drugo vprašanje, kajti nančni minister je izrazil, da predlagatelji precenjujejo vrednost večjega knjižnega znanja, ter da učitelji ne morejo določati učencem stanu, talente pa rabijo vsi stanovi, izobraženi in neizobraženi; sploh pa, da je vojna dokazala, da je dosedanje šolstvo dobro.

Domovinoznanski šolski muzej v Berlinu. Domovinsko združenje berlinskega učiteljskega društva se pripravlja, kakor poroča »Börsenblatt des deutschen Buchhandels«, da ustanovi domovinoznanski muzej. Mesto Berlin je dovolilo primerne prostore in stroške za zunanjo opremo. Z muzejem naj bo združen domovinoznanski šolski arhiv, kjer naj se zbirajo izdelki učencev in učiteljev. Muzej naj se nahaja v šolski dvorani v Blumenstraße. Spominjamo se, da je bil na Dunaju osnovan že pred leti šolski muzej z enakimi smotri, a že parkrat je bil na tem, da zamre, ker ni bilo zanj od nikoder nobene podpore. Pri življenju je ostal le po zaslugi nekaterih zastopnikov iz učiteljskega stanu. Če pa dobi Berlin svoj šolski muzej, je obstanek zasiguran tudi dunajskemu, kajti znano je, da se ravnamo pri nas rajši po tujih vzorcih kakor da zaupamo v lastno moč. (»Kartogr. und schulgeogr. Zeitschr.«)

Zalostna statistika za pedagoge in socialne etičarje. Neiber in Melrowsky sta povpraševala med akademično mladino, kdaj je kdo izgubil svojo nedolžnost. Odgovori so se glasili tako, da sta učenjaka sestavila sledeči pregled: med srednješolsko dobo je bilo 33%, v akademičnih letih 66% in le 1% je smatral dejanje za nečastno. In da bi ne bil tu pouk potreben?

Za leto 1917.

Ko zaključujemo letnik XXXVII., si priznavamo s ponosom, da vršimo v teh težkih dneh svojo nalogo do cela; pogled na vsebino tega letnika nam to pripoveduje. Nabrato pa se nam je toliko snovi, da smo morali še marsikaj dobrega in aktualnega odložiti za leto 1917. ter nas ni strah začeti z izdajanjem prihodnjega letnika. Uvidimo sicer, da se kopičijo ovire; zadnji vpoklici so nam zopet odtrgali precejšnje število naših sotrudnikov, ki pa so nam obljubili svojo podporo po možnosti tudi v vojaški službi.

V upanju pa, da stori svojo dolžnost napram „Popotniku“ vse slovensko učiteljstvo, kar ga ostane doma, bomo nadaljevali z izdajanjem tudi v letu 1917.

Prosimo le obilne moralne in gmotne podpore za svoj list in prestali bomo te hude dni, ki nam prineso lepšo bodočnost.

Uredništvo in upravništvo.

Priporočljiva dela za nadaljno učiteljsko izobrazbo obsega

:: zbirka metodičnih priročnih knjig ::

v smislu stvarjajočega dela in umetniške vzgoje:

- I. Rust, Methodisches Hilfsbuch für den Unterricht in der Naturlehre an Volks- und Bürgerschulen. (I. del.)
Cena: broš. K 3·20, nav. vez. K 3·60, v platno vez. K 4·—
- II. Berger, Erziehung zur Gemeinnützigkeit.
Cena: broš. K 2·40, nav. vez. K 2·80, v platno vez. K 3·40.
- III. Kollitsch, Das angewandte Rechnen in der Arbeitsschule. Für die Unterstufe der Volksschule. (Zweites Schuljahr.)
Cena: broš. K 1·40, nav. vez. K 1·70, v platno vez. K 2·20.
- IV. Hertel, Die Arbeitsmethode im Unterrichte der Formenlehre.
Cena: kart. K 2·80, v platno vez. K 3·60.
- V. Kollitsch, Das angewandte Rechnen in Arbeitsschule. Für die Mittelstufe der Volksschule. (Drittes Schuljahr.)
Cena: broš. K 1·40, nav. vez. K 1·70, v platno vez. K 2·20.
- VI. Ebert, Schindler, Rothe, Der Stempeldruck im Schulzeichnen.
Cena: broš. K 3·—, nav. vez. K 3·30, v platno vez. K 3·60.
- VII. Rust, Methodisches Hilfsbuch für den Unterricht in der Naturlehre an Volks- und Bürgerschulen. (II. del.)
Cena: broš. K 4·—, nav. vez. K 4·40, v platno vez. K 5·—.
- VI. Pfrogner, Methodik des formenkundlichen Unterrichts an Volks- und Bürgerschulen.
Cena: broš. K 2·20, nav. vez. K 2·50, v platno vez. K 3·—.
- IX. Grimme, Einführung in das Illustrieren von Lesestücken. 66 tabel (od teh šest večbarvnih). Cena mapi K 7·50. V šestih sledečih si zvezkih po K 1·50. Vsak zvezek je tudi posebe naprodaj.
- X. Rössler, Vom Schreibeunterricht im neuen Geiste.
Cena: broš. K 2·20, nav. vez. K 2·50, v platno vez. K 3·—.
- XI. Haberfellner, Das schaffende Arbeiten der Mädchen in Verbindung mit dem Zeichnen.
44 risb v tekstu s pojasnujočim besedilom in 40 tabel s 150 deli. Cena: lepo vez. K 6.
- XII. Kollitsch, Das Schuljahr ein Kriegsjahr.
Cena: Broš. K 1·40, nav. vez. K 1·70.
- XIII. Bessiger, Schaffender Sprachunterricht im Dienste stilistischer Ausbildung.
Cena: broš. K 4·—, nav. vez. K 4·40.
- XIV. Heywang, Zum Deutschunterricht in der wenig gegliederten Landschule.
Cena broš. K 4·—, nav. vez. K 4·40.
- XV. Herget, Das Betrachten künstlerischer Bilder in der Schule.
Cena: K 3·60.

=== Poštni stroški pri vseh pošiljtvah posebe. ===

Natančne cenovnike v nemščini pošiljam na zahtevo zastonj in poštne prosto.

:: Šolskoznanstvena založba **A. Haase**, Praga, Annahof. ::

